

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

RUS KLÂSİKLERİ: 1

BORİS GODUNOV

1943

DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

RUS KLÂSİKLERİ: 1

BORİS GODUNOV

A. S. P U Ş K İ N

BORİS GODUNOV

Zeynel AKKOÇ ile Maarif Vekilliği memurlarından
Oğuz PELTEK tarafından tercüme edilmiştir.

PUŞKİN'in HAYATI

ve

Boris Godunov

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, 26 mayıs 1799 da Moskova'da doğdu.

Babası, tarihte siyasi rol oynamış eski, zengin ve asil bir ailedendir. Fakat Puşkin'in doğduğu sıralarda bu aile oldukça yoksul düşmüş, her türlü nüfuzunu kaybetmiş bulunuyordu. Annesinin büyükbabası, (Büyük Petro'nun arabı) adıyla anılan Habeş prenslerinden Abraham Ganibal'dir. İlk önce köle olarak İstanbul'a getirilen bu adam oradan Rusya'ya gönderilmiştir. Çar Büyük Petro kendisini azad etmiş okutmuş, nedimliğe kadar yükseltmiştir.

Puşkin'in annesiyle babası bütün zamanlarını kibar âleminin eğlenceleri arasında geçirirler, çocuklarının terbiyesiyle uğraşmazlardı. Çocuklar tamamiyle dadılarla yabancı mürebbiyelerin ellerine bırakılmıştır. Bununla beraber Puşkin'in aile çevresi, onun sanat ve fikir gelişmesi için çok elverişli bir çevre olmuştur: babası Fransız edebiyatını sever, arasıra Fransızca şiirler bile yazardı. Amcası Vasili Livoviç, zamanın oldukça tanınmış şairlerindendi. Sık sık evlerinde toplanan Karamzin, Batuşkov, Jukovski gibi ünlü şairlerin edebiyat, sanat konuşmaları da küçük Puşkin üzerinde derin izler bırakmıştır. Bu tesirler ondaki büyük sanat kabiliyetinin erken gelişmesine

yol açmıştır denilebilir. Dokuz yaşında iken babasının kütüphanesindeki Fransızca kitapları şevkle, iltirarla okumaya koyuldu. İlk önce 17 nci asır Fransız klâsiklerini okudu. Hele Molière'le Racine onun üzerinde bir hayli tesirler bırakmıştır. 11 yaşında Fransızca olarak ilk şiirlerini yazdı.

Puşkin'in yetişmesi üzerine büyükannesinin de rolü olmuştur. Puşkin, Rusça okuyup yazmayı bu kadından öğrenmiş, onun anlattığı masullarla gerçek Rus hayatının içine girmeye başlamıştır. Bir köylü kadın olan dadısını da çok sever, onun konuşmalarını candan bir ilgi ile dinlerdi. Daha sonra bazı eserlerinde bu kadını sık sık sevgi ile anmış, canlı olarak yaşatmıştır.

Puşkin 12 yaşında iken asılzade çocukları için yeni açılmış olan Tsarskoe-selo lisesine girdi. Burada yazdığı şiirlerinden birkaçı elyazısıyle yayınlanan okul dergisinde çıkmıştır. 1815 te ihtiyar şair Derjavin'in de bulunduğu bir imtihanda (Tsarskoe-selo hâtıraları) adlı bir şiirini okudu. İhtiyar şair, Puşkin'i dikkatle dinledikten sonra heyecanla «İşte Derjavin'in yerini tutacak olan budur» demekten kendini alamadı. Bu yerinde takdir Puşkin'i çok sevindirmiş, onun sanata bağlılığını kat kat artırmıştır.

Yukarı sınıflara geçince, çoğu ihtilâlcî fikirler taşıyan Tsarskoe-selo garnizonu hassa subayları ile tanıştı, onların fikirlerini benimsedi.

Liseyi bitirdikten sonra Hariciye Nezaretine memur oldu. Bu gibi memurluklar, asılzade çocukları için uydurulmuştu. Puşkin, edebiyatla uğraşmak için bol bol vakit buluyordu. Aynı zamanda başıboş, çılgın bir gençlik hayatı sürüyor, baloları, ziyafetleri, tiyatroları, her türlü eğlen-

celeri hiç kaçırmıyordu. Sürekli sanat çalışmaları verimlerini vermekte gecikmedi. Ruslan Ludmila'nın bölümlerini birbiri ardısıra yazıyor, ayrıca da birçok şiirler veriyordu. 1820 de zamanında büyük bir elebî hâdise yapan Ruslan ve Ludmila'yı bitirdi. Bu eserde o zamana kadar eşi görülmemiş, alışılmamış ince bir şiir, açık, aydın tasvirler, tertemiz bir halk dili göze çarpıyordu.

Puşkin, bir yandan da, o zaman Petresburg'da iyiden iyiye gelişip yayılmaya başlayan ve daha lise sıralarında iken kendisini kaptırdığı ihtilâlcî fikirlerle, hareketlerle ilgilenmekten geri kalınıyordu. Çar'a, rejimine karşı yazdığı keskin hicviyeler ihtilâlcilerce hemen ezberleniyor, gizliden gizliye, kısa bir zamanda her bucağa yayılıyordu. (Köy) adlı şiirinde köylülerin ağır ve acıklı durumunu bütün çıplaklığı ile belirtti. Ama onun bu türlü çalışmaları çar hükümetinin gözünden kaçmadı. Birinci Aleksandr şairi ya Siberya'ya, ya Solovetski'ye sürmek-istiyordu. Fakat Karamzin, Jukovski gibi dostları araya girdiler. Puşkin cenuba gönderildi. Yekaterinoslav'a varır varmaz soğuk algınlığından yatağa düştü. Umumi valinin müsaadesiyle Kafkasya'ya, oradan da Kırım'a gitti. Uzun zaman Kışinev'de kaldı. Burada kelimeleri Lâtin harfleriyle yazarak Türkçe öğrenmeye başladı. Petresburg'daki dostları onu kültür bakımından daha ileri bir şehir olan Odesa'ya naklettirdiler. Sürgün hayatında Kafkas Esiri, Bahçesaray Çeşmesi, Haydut Kardeşler adlı eserlerini yazdı. Bunların hepsinde Byron'un tesiri açıkca görülür. Odesa'da Evgeniy Onegin'i yazmaya başladı. Moskovadaki dostlarına yazdığı bir mektupta çar polisi dinsizce fikirler buldu. Bu yüzden babasının Prokov vilâyetindeki çiftliğine gönderildi. Yanında yalnız ihtiyar dadısı Arina Radiyonovna olduğu halde Mi-

haylovskoe'de iki yıl tam bir inziva hayatı geçirdi. Cenup-ta başladığı (Çingeneler) şiirini burada tamamladı, Boris Godunov'u yazdı, Evgeniy Onegin'in üçüncü bölümünü bitirdi, dördüncü, beşinci bölümlerine başladı.

Çar Aleksandr'ın ölümünden sonra yerine Nikola geçti. Çar Nikola Puşkin'e karşı sinsice, ikiyüzlüce hareket etmek istiyordu. Puşkin Moskova'ya getirtildi, ayağının tozu ile imparatorun karşısına çıkarıldı. Nikola, şairi çok iyi kaşıladı. Sanat çalışmaları üzerinde ona birçok şeyler sordu. Sonunda da yazılarını artık doğrudan doğruya kendisinin sansör edeceğini söyledi.

Moskova halkı, Puşkin'e sevgiyle, heyecanla dolu bir bağlılık gösteriyordu. Her yerde adı anılıyor, bütün bakışlar üzerine çevriliyordu. Evgeniy Onegin'in geri kalan bölümlerini, hiç arasız çalışarak, birbiri ardışra yazmaya başladı. 1828 de birkaç haftada Poltava'yı yazdı. Edebî çalışmaları böyle sürüp giderken Çar polisi de onu adım izlemekten geri kalmıyordu. Daha Kişinev'de iken yazdığı Gavriliada adlı dinsizce bir şiiri başına epey iş açtı. Bu şiirinde Meryem'in kocasız gebe kaldığı efsanesiyle alay ediyordu. En sonra şiirini inkâr ederek güçlükle işin içinden sıyrılabilirdi. Moskova hayatı da git gide onu sıkmaya başlamıştı. Kibar âlemine istemeye istemeye karışıyor, bir aile hayatını candan özlüyordu. 1828 de bir baloda tanıştığı Natalya Gonçarova adlı 16 yaşında çok güzel bir kıza çılgınca tutuldu. Genç kızın evine gidip gelmiye başladı. Onu annesinden babasından istedi. Natalya henüz pek genç olduğu için beklemek, düşünmek lâzım geldiği karşılığını aldı. Puşkin o günün gecesi ordu ile Kafkasya'ya hareket etti. Rusya • zaman Türkiye ile savaşta idi. Sa-

vaş hayatı Puşkin'in pek hoşuna gitti. Dönüşte (Erzurum Yolculuğu) nu yazdı.

1830 da Natalya ile evlendi. Aradan bir yıl geçtikten sonra Petresburg'a döndü. Hariciye Nezaretinde iyi bir vazife aldı. Karısının hayatı balolarda, ziyafetlerde geçiyordu. Bu hayat, Puşkin'in sanat çalışmaları için hiç de elverişli değildi. Çar, kendisinden Birinci Petro'nun tarihini yazmasını istemişti. Bu eser için belge toplamak maksadiyle 1833 de Petresburg'dan ayrıldı. Boldino'daki evinde üç ay kaldı. Bu arada (Balıkçı ile küçük balık), (Ölen prens) masallarını, Angelo, Tunç Süvari, Maça kızı adlı eserlerini yazdı. Moskova'ya döndüğü zaman Çar'ın buyruğu ile kendisine sarayda Kamer Yunker'lik vazifesi ve unvanı verildi. Çar bunu Puşkin'in güzel karısı Natalya'nın her zaman serbestçe saraya girebilmesi için yapmıştı. Bundan başka hiç sevmeydiği Puşkin'i herkesin gözünden düşürmek istiyordu. Çünkü bu unvan pek gençlere verilirdi. Halbuki Puşkin o zaman 35 yaşlarında idi. Puşkin'in hayatı her türlü üzüntüler, sıkıntılar içinde geçiyordu. Pek az yazabiliyordu. Mali durumu da gittikçe bozulmaktaydı. 1835 de Mihaylovskoe'ye gitti. Orada da bir türlü istediği gibi çalışmadı. Karısının ise kibar âleminde kendini göstermekten, parlamaktan başka bir düşüncesi yoktu. Bu sırada Petresburg'a Burbon taraftarı Jorj Dantes adlı bir genç Fransız gelmişti. Bu adam Puşkin'in evine devam etmeye başladı, çok geçmeden Natalya'ya tutuldu. Bunun üzerine çeşit çeşit dedikodular aldı yürüdü. Puşkin ikide birde kıskırtıcı, ağır hakaretlerle dolu mektuplar alıyordu. Nihayet 1837 de Dantes'i düelloya çağırarak zorunda kaldı. Bu düello onun hayatına malolmuştur.

Büyük şairin ölümü halk arasında sonsuz bir heyecan

ve teessürle karşılandı. Her sınıf halk, ölüsü önünden büyük kalabalıklar halinde geçti. Bu hal çar'ı korkuttu. Gazetelere Puşkin'in ölümü hakkında uzun uzun yazılar yazmamaları bildirildi. Bir gazeteye «Şiirimizin güneşi söndü. Puşkin, şairimiz, sevincimiz, millî şerefimiz: onun artık aramızda bulunmayışını tasavvur etmeye bile imkân yoktur.» yollu yazısı için iltarda bulunuldu. Puşkin'in evi etrafına nöbetçiler dikildi. Cenazesinde kalabalık bulunmaması için her türlü tedbirler alındı. Tören günü kilisenin bütün kapıları polisce tutulmuştu. Ancak ellerinde hususi davet kartları olanlar içeriye girebiliyordu. Cenaze gece bir arabaya konuldu. Bir arabada da Mihaylovskoe yakınına kadar cenaze ile birlikte gitmek müsadesini güçlükle alabilen dostu Turgenev vardı.

*

* *

Puşkin birçok edebiyat neveleri üzerinde çalışmış, çeşit çeşit eserler vermiştir. Onun şiirleri yanında tiyatro eserleri de önemli bir yer tutar. Ondaki tiyatro ilgisi daha çocukluğunda kendini göstermeye başlamıştır. 12 yaşında iken küçük komediler yazmış, bunları kızkardeşinin karşısında oynamıştır. Tiyatro üzerindeki bu çocukluk denemeleri ne yazık ki sonradan kaybolmuştur.

Puşkin, Tsarskoe-selo lisesinde Rus dram edebiyatını yakından incelemeye başladı. 16 yaşında iken yazdığı (Şokoyskoy üzerindeki düşüncelerim) başlıklı bir notunda Rus komedyasının bu tanınmış şahsiyetini şiddetle tenkit etmiştir. Sürgüne gönderilinceye kadar Petresburg'da geçirdiği üç yıl içinde, sık sık tiyatroya gider, bellibaşlı dram yazarlarıyla tanışıp görüşmekten geri kalmazdı.

Zamanındaki Rus dram edebiyatı hiç de parlak değildi. Trajedi de Racine taklitçilerinin uzun zamandan beri ortalığa yaydıkları acemice eserlerle iyiden iyiye gerilemeye, düşmeye yüz tutmuştu. Zamanın en kuvvetli trajedi yazarı olan Ozerov, Fransız klâsizminin artık can çekişen geleneklerini birtakım üslûp yenilikleriyle canlandırmaya çalıştı. İlk çağdaşları arasında az çok başarı kazanmış olan bu adam, bir türlü taklitçilikten kurtulamadığı için büyük bir varlık gösterememiştir. Puşkin, daha sonra (Akıl belâsı) adlı şaheseriyle dünya ölçüsünde bir şöret kazanmış olan Griboyedov'un ilk komedilerine karşı yakın bir ilgi gösterdi. Onun elde taslağı bulunan ilk tiyatro denemesi de 1821 de Kışinev'de yazmaya başladığı bir komedidir.

Puşkin'in en önemli tiyatro eseri Boris Godunov'dur. Bu eseriyle zamanındaki ihtilâli hareketlere uygun olarak, çar, boyarlar ve halk arasındaki derin uçurumu canlı bir nazım diliyle belirtmiş, tiyatro alanında da eski klâsik geleneği yıkarak büyük bir inkılâp yapmıştır. Bu tarihi dramın sosyal ve siyasal konusu bütün aydınlar üzerinde sürekli, temelli izler bırakmıştır. Puşkin kendisi de bu eserine büyük bir değer verirdi. N. İ. Kristov'a yazdığı bir mektubunda: «Size itiraf ederim ki dostum, Boris Godunov eserlerimin en gözdesidir.» diyor.

Puşkin bu eserini yazarken lirik şiirlerinde örnek saydığı Byron'un yolunu bırakmış, Shakespeare'e yönelmiştir. N. D. Rayevski'ye yazdığı bir mektubunda şöyle diyor: «Ne adam şu Shakespeare hayret ediyorum, Trajedi yazarı olarak Byron, onun yanında ne kadar küçük kalıyor.» Aynı mektubunda Byron'un öz karakterinin muhtelif çizgilerini kahramanlarına dağıtmasını tenkit eder, bunun trajedi olmadığını söyler. Böylece Puşkin, Rus tiyatrosunda kökten

bir inkılâp yapmak için Shakespeare'i ele alıyor. Ona göre Racine trajedilerini örnek tutan o zamana kadarki Rus trajedisi aristokrat göreneklerden, kibarca ve yapmacık konuşmalardan kendisini kurtararak, halkın duygularındaki serbestliğe, sokak konuşmalarına bir türlü ayak uyduramamıştır. «Millete yakın dil nerede, nasıl öğrenilmeli? Bu milletin ihtirasları nedir? Kalbinde hangi duygular vardır?» Dâvayı temelinden, şuurla kavrayan Puşkin bu alanda tam bir inkılâp yapılması zarureti için inanmıştır: «Milli trajedi sahnesini kurabilmek için birçok yüzyılların görenek, ahlâk ve anlayışlarını değiştirmek, altüst etmek gerektir.»

O, edebiyatta olduğu gibi tiyatrodâ da artistik realizmle halkçılığa dayanır. Bunun için Rus tiyatrosuna Racine'in saray trajedileri tarzının değil, Shakespeare'deki milli dram usullerinin uygun olduğunu açıkca söylemiştir. Onca Shakespeare'in yarattığı şahıslar Molière'inkiler gibi tek bir ihtiras veya kusur sahibi olmayıp birçok ihtiraslarıyla, birçok vasıflarıyla canlı mahlûklardır, orijinal karakterler taşırlar. Shakespeare'deki keskin realizmle tarihi realite duygusu, Puşkin'in ona bağlanmasına başlıca sebeptir. Shakespeare tarih görüşünün temeli; insanın alınyazısını milletin alınyazısıyla birlikte ele almaktır. Puşkin, 1824'de Karamzin'in (Rus devletinin tarihi) adlı eserinin 9 uncu 10 uncu ciltlerini bu görüşle okudu. XV., XVI. yüzyıllara ait olayları canlı bir şekilde anlatan bu ciltlerden edindiği bilgilerle Shakespeare'in yolunda, fakat başından sonuna kadar kendi sanat yaratıcılığının eseri olarak Boris Godunov'u yazdı.

Puşkin'in eserine konu olarak aldığı tarih olaylarına kısaca bir göz atalım: Korkunç İvan, ölümünden birkaç

yıl önce, kilise kanunlarına aykırı olarak, beşinci defa evlenmiş, bu evlenmeden doğan oğlu Dimitri'ye tahtın mirasçısı olmak hakkını vermişti. Ölününden sonra ilk karısından olan oğlu Feodor çar oldu. Dimitri'nin annesiyle vasisi buna itiraz ettiler. Ve bu yüzden Dimitri ile annesi Uglic'e sürüldü. Çar Feodor vücutça, zekâca zayıf bir insandı. Memleketi naipler kurulu idare ediyordu. Bunlar arasında Korkunç İvan'ın zekâsını, iradesini takdir ederek yanına aldığı Boris Godunov günden güne artan bir nüfuz kazanıyordu. Bu nüfuz kızkardeşinin çarla evlenmesinden sonra bir kat daha arttı. Evlenme günü Çar Feodor, Godunov'a oğullarına da geçmek şartıyla «Boyarlık» unvanı verdi. Bundan sonra Boris hemen hemen tek başına devleti idare etmeye başladı. Hazineyi istediği gibi kullanıyor, yabancı devletlerle münasebetlere giriyor, gerçek bir hükümdar gibi saltanat sürüyordu. Boris'in akıllıca idaresi çok geçmeden iyi sonuçlarını vermeye başladı. İmparatorluğa bereket ve emniyet girdi. Yağmaların, hükümsüz ölüm cezalarının önüne geçildi. Yeni yeni inar hareketlerine başlandı. İyi bir dış siyasa güdüldü. İsveç'e karşı açılan savaşta başarılar kazanıldı. Köylüleri toprağa bağladı. 1598 de Feodor ölünce Boris'le kızkardeşi manastıra çekildiler. Korkunç İvan'ın oğlu Dimitri, yedi yıl önce, bir sara kriziyle yere düşerek ölmüş, bir rivayete göre de Boris tarafından öldürülmüştür. Fakat boyarlardan hiçbiri boş tahta geçmek için ortaya atılmıya cesaret edemiyordu. Nihayet Boris'e tacı teklif etmek üzere bir heyet gitti. Boris kabul etmedi. En sonra başta patrik olmak üzere birçok papazlardan, boyarlardan, halktan toplanan büyük bir kalabalığın ricaları üzerine tahta geçmeye razı oldu. Boris çar olur olmaz büyük ıslahata girişti. Bir yandan Avrupaya ta-

lebeler gönderiyor, bir yandan da oradan boyuna işçiler, sanatkârlar, tüccarlar, askerler, hekimler çağırıyor, onlara iş veriyor mevki veriyordu. Boris, böylece memlekete yararlı, halkça sevilen bir hükümdar olarak saltanat sürerken 1600 yılına doğru Moskova'da bazı şüpheli söylentiler doluşmaya başladı. Korkunç İvan'ın oğlu Dimitri'nin hayatta olduğu söyleniyordu. Kuruntulu bir adam olan Boris, bu gibi söylentilerin tacı için tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini düşündü, boyarları, ileri gelenleri adım adım izlemek için yüzlerce casusu harekete geçirdi. Birçok kişileri sürgüne gönderdi, astırdı. Polonyalılardan yardım gören Düznice Dimitri 1604 te ordusuyla birlikte Rusya'ya girdi. Halk onu seve seve karşıladı. Birçok şehirler kendiliklerinden teslim oldular. Dimitri Boris'le yaptığı ilk savaşta yenildi. Fakat dağılan ordusunu yeniden toplayarak Moskova üzerine yürümeye başladı. Bu sırada Boris birdenbire öldü. Yerine oğlu Feodor geçti. Dimitri'nin ilerleyişi bir türlü durdurulamıyordu. Bir gün onun adamları saraya girerek Feodor'la annesini öldürdüler. Dimitri de aradan çok geçmeden Moskova'ya girdi, tahta geçti. Fakat akıllıca idaresine rağmen tahta bir yıl bile kalamadı. Giriştiği ve bir dereceye kadar başardığı bu büyük macerayı hayatıyla ödedi.

Dimitri'nin kim olduğu doğru olarak bilinmiyor. Bazı Rus tarihçileri onun Grigori adlı bir papaz çömezi olduğunu, manastırdan kaçarak Litvanya sınırını aştıktan sonra bir Litvanya asılzadesinin hizmetine girerek ona kendisini Dimitri olarak tanıttığını, Lehlilerce Rusya'ya karşı bir silâh olarak kullanıldığını yazmışlardır. Puşkin de bu rivayeti eserinin birçok sahnelerinde temel olarak kullanmıştır. Daha yeni tarihçiler böyle bir rivayeti doğru gös-

terecek elde hiçbir belge bulunmadığı için Dimitri'nin hayatını Litvanya beyinin hizmetine girdiği zamandan sonra ele alıp incelemişlerdir.

Puşkin'in eserinin hemen hemen dramatik düğüm noktası olan Dimitri'nin Boris'çe öldürtüldüğü meselesi de tarihte münakaşa konusu olmuştur.

Puşkin, Dimitri'nin ölümü hakkındaki bilgiyi de Karamzin'in tarihinden almıştır. Bu eserde Dimitri'yi öldürenlerin sorguya çekildikleri zaman Boris Godunov'un adını söyledikleri yazılıdır. Daha sonra gelen tarihçiler en son olarak da Moskova'da Vatan Tarihi Kurumu yeni belgelerle bunun doğru olmadığını, Dimitri'nin bir kaza ile düşerek öldüğünü ispat etmişlerdir. Halk da Dimitri'yi yüzde yüz Boris'in öldürttüğü kanaatini taşıyordu. Asil bir soydan gelmiyen, bir sıra adamı olan Boris'in Korkunç İvan'a nüfuz etmesi, Çar Feodor'u avucu içine alması ve böylece memleketi hemen hemen tek başına idare ederek hüküm sürmesi, sonunda da bir müddet kendisini naza çektikten sonra Monomahm tahtına geçmesi bu kanaatin kökleşmesine yol açmıştır.

«Boris Godunov» un daha birinci sahnesinde Şuyski ile Vorotinski arasındaki konuşmada Boris'in bu cinayeti işlediği ispat edilir. İkinci sahnede Boris'in çar katili oluşu Keşiş Pimen'in sözleriyle bir kat daha açığa vurulur. Grigori onun ne Tanrı'nın, ne de insanların mahkemesinden kurtulamıyacağını söyler. Bu hükmün safha safha gerçekleşmesi esere bütünlüğünü, asıl karakterini vermektedir. Bu suçlama Dimitri ortaya çıktıktan sonra da tesirini kaybetmemiştir. Eserde Dimitri meselesinde en önemli rol Boris'in kendisine verilmiştir. O pek karışık duygular, düşünceler içinde çırpınıp durmaktadır. İnsan olarak Dimitri'yi öldürt-

mek ona bütün hayatı boyunca süren vicdan azabı veriyor. Gözlerine kan içinde yüzen çocuklar görünüyor, rüyalarında hiç arası bir ölü çocuk hayali, rahatını kaçırıyor. Fakat hükümdar olarak tahtını, çocuklarının saltanat hakkını her ne pahasına olursa olsun kurtarmak için gereken bütün tedbirleri almaktan geri kalmıyor. Üzerine saldıran düşmanın yalnız bir ad bir hayalet olduğunu düşünüyor, iradesini topluyor, içindeki duygularla, dışındaki düşmanlarla çetin bir savaşa giriyor. Ölüm döşeginde bile oğlunu, onun çarlığını düşünüyor. Olup bitenlerin hesabını Tanrıya yalnız kendisinin vereceğini söylüyor. Her şeyden önce oğlunun hakça çar olmasını istiyor.

Puşkin, Boris Godunov'un hükümdarlık meziyetlerini de açıkça belirtmekten geri kalmamıştır. Boris birçok noktalarda inkılâpçı bir karakter göstermektedir. Komutanlarda asilliği değil, aklı üstün tutuyor. Boyarların saçına pâye usullerini ortadan kaldırmayı düşünüyor. Eserde tarihi olaylara uygun olarak boyarların da durumu açıkça aydınlatılmıştır. Birtakım boyarlar açıktan açığa ortaya çıkmamakla beraber, Vareg tahtının mirasçıları olmaları dolayısıyla doğrudan doğruya Boris'in rakibidirler. O, daha çok, gördüğü hizmetlerle boyarlığa yükselen General Basmanov'a dayanıyor. Fakat temiz bir insan, kuvvetli bir asker olarak görünen Basmanov da, Boris'in ölümünden sonra, Dimitri'ye karşı duramayacağını anlayınca, onun tarafına geçmiştir.

Puşkin, eserinin birçok sahnelerinde önemli yer verdiği halkın müspet, menfi karakteri üzerinde durmuştur. Bir bakıma göre halk, çarla boyarların elinde bir alettir. Şuyski Boris'e karşı halkı ayaklandırmanın lüzumundan bahseder. Burada hem halkın sırasında bir alet gibi kul-

lanıldığı, hem de siyasal işlerde kuvveti, nüfuzu anlaşılıyor. Halkın edilgin karakteri Boris'e taç teklif edilirken meydana toplananların konuşmalarında da görülür. Ne diye ağlıyoruz sualine halktan biri, bunu ancak boyarların bilebileceğini söyler. Fakat burada da ağlamak için kendini zorlayan, gözlerine soğan sürmek isteyen halk adamlarıyla çar ve boyarlar arasındaki büyük ayrılık, mizahi bir kisve altında da olsa göze çarpmaktadır. Gavril Puşkin'in Basmanov'a «Bizim asıl kuvvetimiz halktan halk efkârından gelir» demesi halka verilen müspet kıymetin en canlı deyimidir. Boris de halkın bu kuvvetine inanır. Halkı bir ata, çarı da bir biniciye benzeten, sonunda binicinin mutlaka dizginleri ele almakta güçlük çekmiyeceğini söyleyen Basmanov'a «Kimi zaman atın da binicisini sırtından attığı olur.» Karşılığını verir. Ölüm döşeginde oğlu Feodor'a «Güvenilir, *halkça sevilir*» bir müşavir seçmesini söyler. Dramın sonunda Mosalski'nin «Hadi bağırın, yaşasın Çar Dimitri İvanoviç» demesine karşı halk susar. Böylece Boris'i olduğu gibi, Dimitri'yi de kan dökerek tahta geçtiği için mahkûm etmiş olur. Görülüyor ki Puşkin'de halk yalnız bir kurukala-balık değil, sırasında olayların gidişine tesir eden, devletin başında bulunanlar ile her zaman hesaba katılan etkin bir varlıktır.» Boris Godunov'daki halk sahneleri dünya dram edebiyatının en orijinal halk sahneleridir. Puşkin burada halkı yalnız bir dekor olarak değil, dramının yapısında temelli bir unsur olarak ele almış ve bazılarına göre bu hususta Shakespeare'i bile aşmıştır.

Puşkin, Boris Godunov'u ilk önce Moskova'da bir arkadaş toplantısında okudu. Biraz sonra çarın yakın adamı general Benkendorf, çar tarafından önceden görülmiyen bir eseri Puşkin'in hiçbir şekilde yaymıya hakkı olmadığını

nı bildirdi. Bunun üzerine Puşkin eserini bastırmadan önce sansör edilmek üzere çara verdi. Çar «gereken ayıklamaları yaparak Valter Scott nev'inden bir hikâye veya romana çevirirse Puşkin'in dilediği olur.» sözlerini bir kâğıda yazarak Benkendorf vasıtasıyla şaire bildirdi. Bununla piyesin basılması bir müddet daha geri kalmış oldu. Nihayet 1866 yılında patrik ve papazlara ait sahnelerin çıkartılması şartıyla eserin oynanmasına sansörce müsaade edildi.

Puşkin eserinin oynandığını göremedi. Daha hayatta iken Boris Godunov'un başarı kazanamayacağına üzüldüğünü fakat bundan emin olduğunu söylemiştir. İlk defa olarak 17 eylül 1870 de Petresburg'da oynanan eserin sahneye konuluşu parlak olmuş, fakat dram yazarı olarak Puşkin'ın gözönünde tuttuğu ilkelerden uzaklaşıldığı için beklenen başarı elde edilememiştir. «Zaria» dergisi temsili haklı olarak tenkit etmiştir: «Bilgisizlik, üstten görüş, boş bir gevezelik: işte Boris Godunov'un sahneye konuluşundaki başarısızlık bunlardan ileri gelmiştir.»

Eserin 1880 de Moskova'da Küçük Tiyatro'da temsili de, roller en kuvvetli aktörlere verildiği halde yine parlak olmadı. 1907 de Sanat Tiyatro'su Boris Godunov'u yeniden oynamak için uzun uzun, büyük bir titizlikle hazırlandı. Fakat Boris Godunov'daki keskin, ciddi Shakespeare realizmi yerine itibari bir naturalizm konulduğu için büyük bir başarı elde edilemedi. Puşkin'in dramı, Sovyetler zamanında ilk olarak 1934 te Leningrat Dram Tiyatrosunda oynandı. Bundan sonra Boris Godunov'la küçük trajediler Koihoz tiyatrolarına varıncaya kadar bütün tiyatrolarda birçok defalar başarı ile oynanmıştır.

Puşkin, Boris Godunov'dan başka 1830 yılında 200-300 mısralık birkaç küçük trajedi daha yazdı: (Pinti Şö-

valye, Mozart ve Saliyeri, Taş Misafir, Don Juan...) Bunlar konuları bakımından Boris Godunov'dan oldukça ayrılırlar. Küçük trajedilerde tarihi olaylar yerine kıskançlık, pintilik, sevgi, ölüm gibi duygular, psikolojik ve ahlâki bir çerçeveye içinde işlenmiştir.

Puşkin ayrıca (Kurbski), (Dimitri ve Marina) adlı küçük trajediler yazmayı tasarlıyor, bunlarda (Boris Godunov) daki sahneleri, karakterleri daha ziyade genişletmeyi düşünüyordu.

Puşkin'in ölmeyen eserini büyük besteci Musorgski opera haline getirmiş, bu opera dünya ölçüsünde şöhret, başarı kazanmıştır.

BORIS GODUNOV

K İ Ş İ L E R

BORİS GODUNOV, çar

FEODOR GODUNOV, çareviç, *Boris Godunov'un oğlu*

KSENİYA, *Boris Godunov'un kızı*

KSENİYA'nın sütninesi

Prens VASILİ ŞUYSKİ

Prens VOROTİNSKİ

Prens ATANASI PUŞKİN

General BASMANOV

VALTER ROZEN

Yüzbaşı MAJERET

*Boris'in
mabeyincileri*

*Boris'in
komutanları*

SİMEN GODUNOV, *Boris'in en yakın adamı*

GRİGORİ OTREPEV, *Papaz çömezi, sonra
Düzmece Dimitri*

Prens MNİŞEK

Prens VIŞNEVETSKİ

Prens GABRİEL PUŞKİN

Prens KURBSKİ

SOBANSKİ, *Leh asılzadesi*

HRUŞÇOV, *Rus mültecisi*

ÇERNİKOVSKİ, *bir katolik papazı*

KARELA, *Kazak beyi*

*Düzmece
Dimitri'nin
adamları*

PATRİK

ÇUDOV manastırının başpapazı

Diyak ŞÇELKALOV

PİMEN BABA

MİSAİL

VARLAAM

} **Serseri papazlar**

Prences MARİNA MNİŞEK

HANCI KADIN

Bir şair, bir esir, boyarlar, Lehliler, ihtiyar kadınlar, halktan birçok adamlar, erler, çocuklar, dilenci, meczup, sofrâ hizmetçileri, hizmetçiler.

KREMLİN SARAYI

(20 şubat 1598)

*Prens VOROTİNSKİ, Prens ŞUYSKİ
VOROTİNSKİ*

Şehirde emniyeti korumayı ikimize yüklediler, ama bu gidişle takibedecek bir tek kişi bile bulamayız: Moskova bomboş; bütün halk patrikin ardı sıra manastıra gitti. Sen ne dersin bu işe? Bu kaygı nasıl sona erecek?

ŞUYSKİ

Nasıl mı sona erecek? Bunu kestirmek o kadar güç değil ki.. Halk, biraz bağırır çağırır, biraz ağlar sızlar; nasıl bir ayyaş bir bardak şarap görünce yüzünü buruşturursa, Boris de aynı şeyi yaptıktan sonra, uysal uysal tacı giymeye razı olur; sonra yine eskisi gibi bizi idare etmeye başlar.

VOROTİNSKİ

İyi ama Boris, tam bir aydır, dünya işlerinden sanki büsbütün el etek çekmiş gibi kızkar-

deği ile birlikte manastıra kapanmış bulunuyor. Bugüne kadar ne patrik, ne de Duma [1] boyarları onu bir türlü bu kararından vazgeçiremediler. Kimseyi dinlemiyor. Bütün Moskova'nın, hattâ Büyük Meclisin yalvarıp yakarmalarına, ağlayıp sızlamalarına bile aldırmıyor. Kızkardeşine, Boris'i tahta geçirip takdis etmesi için edilen ricalar da boşa çıktı. Kederli rahibe çariçe de kardeşi gibi inadediyor, o da bir türlü yumuşamıyor. Denilebilir ki, bu mukavemet ruhunu ona doğrudan doğruya Boris aşlamış. Devlet işlerinden büsbütün usanmış olan naip, hiçbir kuvvet ve nüfuzu kalmıyan böyle bir tahta çıkmayıverirse ne olur? Sen ne dersin?

ŞUYSKİ

Mademki sonu böyle olacaktı, ne diye çocuk çareviç'in kanına girdiler; Dimitri pekâlâ yaşayabilirdi.

VOROTİNSKİ

Ne korkunç bir cinayet! Çareviç'i Boris'in öldürttüğü doğru mu?

[1] Üyeleri asilzadeler (boyarlar) arasından seçilen meclis.

ŞUYSKI

Başka kim olabilir? Çepçugov'u elde etmek için boşuna gayretler sarf eden o değil mi? Bitagov kardeşleri Kaçalov'la birlikte gönderen o değil mi? Ben bu işi yerinde incelemek üzere Uglic'e gitmiştim. Oraya vardığım zaman, ortada henüz cinayetin taze izleri duruyordu. Bütün şehir bunu gözleriyle gördü; bütün halk bu yolda söz birliği etmiş gibi idi. Dönüşte bir tek sözle gizli olan asıl caniyi meydana çıkarabilirdim.

VOROTİNSKI

Peki, niçin çıkarmadın?

ŞUYSKI

Doğrusunu söylüyeyim mi, Boris'in sükûneti, beklenilmeyen pişkinliği karşısında şaşırdım kaldım. Tamamiyle günahsız bir adam gibi gözlerimin içine bakıyor, boyuna beni sorguya çekiyor, cinayet hakkında bildiklerimi uzun uzadıya anlatmamı istiyordu. Ben onun uydurup kulağıma fısıldadığı o saçma hikâyeyi kendisine tekrarladım durdum.

VOROTİNSKI

Bu, dürüst bir hareket değil prens.

ŞUYSKİ

Başka ne yapabilirdim? Olup biteni Çar Feodor'a söylemeliydim değil mi? İyi ama, bilirsin, çar hep Godunov'un gözleriyle görür, hep Godunov'un kulaklariyle işitirdi. Onu inandırmış bile olsaydım, Boris, o saat Feodor'u istediği gibi kandırırdı. O zaman belki beni hapse gönderirler, orada da saati gelince, amcam gibi ıssız bir zindanda sessizce boğdurlardı. Öğünmek gibi olmasın, sırasında hiçbir cezadan yılmam. Ben korkak değilim, ama aptal da değilim. Boşu boşuna ipe çekilmek de hiç işime gelmez.

VOROTİNSKİ

Korkunç cinayet! Bana kalırsa Boris şimdi vicdan azabı çekiyordur. Her halde günahsız yavrunun kanı onun tahta çıkmasına engel oluyor.

ŞUYSKİ

Bakma, atlatır o. Boris o kadar pısrırık adam değildir! Ne mutlu bize, ne mutlu bütün Rusya'ya ki, dünkü kölemiz olan bir tatar, Malû-

ta'nın [1], şu cellât Malûta'nın güveyisi, kendisi de cellât ruhu taşıyan bir adam, Monomah'ın tacına tahtına konacak...

VOROTİNSKİ

Doğru, o asîl bir aileden değil; soyca biz ondan üstünüz.

ŞUYSKİ

Orası öyle...

VOROTİNSKİ

Evet, bize gelince iş değişir. Biz Şuyski, Vorotinski doğuştan prensiz.

ŞUYSKİ

Elbette doğuştan prensiz; hem de damarlarında Rürik'in [2] kanını taşıyan prensleriz.

VOROTİNSKİ

Doğrusu aranırса prens, Feodor'un tahtında bizim de hakkımız vardır.

[1] Korkunç İvan'ın emriyle birçok kişiler öldürmüştür.

[2] Rus devletini ilk kuran Varoş ailesinin başı.

ŞUYSKİ

Evet, hem de Godunov'dan daha çok.

VOROTİNSKİ

Gerçekten öyle.

ŞUYSKİ

Bak, eğer Boris kurnazlık taslamaktan vazgeçmezse, halkı kendisinden yüz çevirmesi için ayaklandırmak işten bile değildir. Aramızda prensler az değil. Halk onlardan kimi isterse çar seçer, tahta geçirir.

VOROTİNSKİ

Evet, bizde Varg tahtının mirasçıları az değil.. Ama Godunov'la çekişmek zorlu iştir. Çünkü halk bizi artık eski askerî başbuğlarının çocukları olarak tanımıyor. Çoktan beri beyliklerimizi kaybetmiş bulunuyoruz. Çoktan beri çarlara uşaklık ediyoruz. Boris ise korku ile, sevgi ile, zaferle halkın gözlerini kamaştırmıştır.

ŞUYSKİ

(*Pencereden dışarı bakarak*) Anladık, Boris cesur adam.. bu kadar. Artık keselim. Bak

halk dağılmış, geri dönüyor. Haydi çabuk gidelim de ne karar verilmiş bakalım, öğrenelim.

KIZIL MEYDAN

HALK

BİRİNCİ ADAM

Bir türlü razı olmuyor. Huzurundan Boyarları, patriki, hepsini kovdu. Onların yalvarmaları, ayaklarına kapanmaları da para etmedi. Anlaşılan tahtın gözalıcılığı Boris'i korkutuyor.

İKİNCİ ADAM

Ah Tanrım, bizi kim idare edecek? Bu gidişle halimiz yaman.

ÜÇÜNCÜ ADAM

İşte yüksek diyak [1] göründü. Bize Duma'nın kararını bildirmeye geliyor.

HALK

Susun susun, Duma'nın diyakı konuşuyor. Sıssss. Dinliyelim.

[1] Duma'nın başkâtibi, yüksek hâkim.

ŞÇELKALOV*(Kırmızı kapıdan)*

Ey halk, meclis, son defa olarak naibin kederli ruhu üzerinde ricanın kuvvetini denemeye karar verdi. Yarın sabah yüce patrik, Kremlin'de dinî töreni bitirdikten sonra, önde azizlerin tasvirleri, Vladimir ve Don ikonaları bulunduğu halde seçme asıllar, boyarlar, ileri gelenler ve Moskova'nın bütün ortodoks halkıyla birlikte yola çıkacak. Hepimiz, çariçeye, öksüz kalınış olan Moskova'ya acıması, Boris'i tahta çıkarıp takdis etmesi için tekrar yalvaracağız. Tanrı yardımcımız olsun. Şimdi evlerinize dağılın, dua edin. Ortodoksların candan duaları göklere yükselsin. *(Halk dağılır).*

NOVODEVİÇİ MANASTIRININ KARŞISINDAKİ MEYDAN

*HALK**BİRİNCİ ADAM*

Şimdi çariçenin hücreğine girdiler. Boris, patrik, bir sürü boyar hepsi içerde.

İKİNCİ ADAM

Ne haber?

ÜÇÜNCÜ ADAM

Nuh diyor, peygamber demiyor. Ama henüz ümit kesilmedi.

BİR KADIN

(*Kucağında çocuğu ile*)

Hu hu.. ağlama, ağlama bak öcü geliyor, öcü seni alır götürür sonra.. hu hu ağlama..

BİRİNCİ ADAM

Duvarın öbür tarafına geçemez miyiz?

İKİNCİ ADAM

Nasıl olur, burada bile sıkışık duruyoruz? Kimbilir orası nasıldır? Şaka değil, bütün Moskova halkı buraya akın etmiş gelmiş. İşte bak duvarlar, damlar, çan kuleleri, kiliselerin kubbeleri, istavrozlar bile tıklım tıklım insanla dolu.

BİRİNCİ ADAM

Gerçekten güzel.

İKİNCİ ADAM

O gürültü ne orada.

ÜÇÜNCÜ ADAM

Dinle bakalım ne. Halk bağıırıp çağırıyor. Orada dalgalar halinde, sıra sıra diz çöküp yerlere kapanıyorlar. İşte bir sıra, işte bir sıra daha. İşte kardeş sıra bize geldi, çabuk diz çök.

HALK

(Diz çökmüş bir halde bağıırır ve ağlar)

Ey babamız, bize acı, bizi idare et. Babamız ol, çarımız ol.

BİRİNCİ ADAM

(Alçak sesle)

Ne diye ağlıyoruz?

İKİNCİ ADAM

Bunun sebebini biz bilemeyiz. Bunu boyarlar bilir. Bu bizim işimiz değil!

BİR KADIN

(Çocuğu ile)

Hoppala tam ağlamanın sırası gelmişken su-suverdi. Ben sana gösteririm şimdi. Bak öcü geliyor, ağlasana yumurcak! *(çocuk ağlamaya başlar)* Hah oldu işte.

BİRİNCİ ADAM

Herkes ağlıyor kardeş, biz de ağlıyalım.

İKİNCİ ADAM

Ben kendimi zorluyorum kardeş ama, bir türlü ağlıyamıyorum.

BİRİNCİ ADAM

Ben de öyle. Soğan yok mu sende? Gözlerimize sürsek bari.

İKİNCİ ADAM

Ben tükrük sürdüm. Orada daha neler oluyor acaba?

BİRİNCİ ADAM

Anlaşılmıyor ki.

HALK

Taç onundur, kiral odur, artık razı oldu. Boris bizim çarımız, yaşasın Boris.

KREMLİN SARAYI*BORİS, PATRİK, BOYARLAR**BORİS*

Ey yüce patrik, ey boyarlar; açık temiz bir yürekle karşınızda bulunuyorum. Büyük bir

korku ile, istemiyerek hükümdarlığı kabul ediyorum. Üzerime aldığım ödev ne kadar ağır. Kudretli İvan'ların yerine geçiyor, melek çar Feodor'un [1] tahtına çıkıyorum. Ey Tanrım, ey ulu babam, göklerden sadık kullarının göz yaşlarına bak. Bu kadar kutsal bir makama yükseltmek lûtfunda bulunduğun sevgili kuluna yardım et. Ben de senin gibi şanla, şerefle, milletimi idare edeyim. Ben de senin gibi iyilik sever, âdil olayım. Ey boyarlar benimle birlikte çalışmanızı istiyorum. Bana da, henüz millet iradesiyle seçilmeden önce beraber çalıştığımız zamanlarda rahmetli çara hizmet ettiğiniz gibi hizmet edin.

BOYARLAR

Biz verdiğimiz sözde dururuz.

BORİS

Şimdi gidelim, rahmetli Rus hükümdarının mezarları önünde eğilelim. Sonra bütün halkımızı ziyafete çağıralım. En ileri gelenlerden tutun da, en yoksul körlere varıncaya kadar

[1] Korkunç İvan'ın oğlu. Yumuşak huylu, sâf bir adam olduğu için halk kendisine (melek çar) adını vermişti.

herkesi çağıralım. Hepsine ardına kadar kapıları açalım. Hepsini hoşça karşılayalım. (*Boris, arkasından, da boyarlar çıkarlar*).

VOROTİNSKİ

(*Şuyski'yi durdurarak*)

Gördün mü, senin dediğin çıktı.

ŞUYSKİ

Ne imiş o?

VOROTİNSKİ

Burada hani dün.. hatırlamıyor musun?

ŞUYSKİ

Hayır hiçbir şeyi hatırlamıyorum.

VOROTİNSKİ

Canım halk manastıra gittiği zaman, demiştin ki..

ŞUYSKİ

Şimdi hatırlamanın sırası değil. Sana da zamanı gelince unutmayı tavsiye ederim. Ben zaten kurnazlıkla senin ağzını aramak için o kö-

tü fikirleri ortaya atmıştım. Bak, halk çarı alkışlıyor. Orada bulunmayışını belki göze çarpar, ben de arkalarından gidiyorum.

VOROTİNSKİ

Ne düzenbaz mabeyinci.

GECE, ÇODOV MANASTIRINDA BİR HÜCRE

PİMEN BABA, GRİGORİ (uyumaktadır)

PİMEN

(Önünde kandil, yazı yazar)

Şu bahsi de yazdıktan sonra tarihim [1] sona ermiş, böylelikle Tanrıca bana, bu günahlı adama verilen ödev yerine getirilmiş olacaktır. Uzun yıllar Tanrının bana birçok olayları göstermesinde, yazıcılık sanatını öğretmesinde demek bir hikmet varmış. Bir gün elbet çalışkan bir papaz benim bu adsız, emek verilmiş eserimi bulacaktır. O da tıpkı benim gibi kandilini yakacak, bu eski yazıların asırlık tozlarını silkecek, gerçek olaylarla dolu olan bu eseri gelecek ortodoks nesilleri, anayurtlarının geçmişteki alın yazısını öğremsinler diye, büyük çarlarını, onların zaferlerini, iyiliklerini, zahmetlerini say-

[1] Vakayiname.

gı ile ansınlar diye; işledikleri günahlar, kötü işler için kurtarıcıya yalvarsınlar diye, yenden yazacaktır. Bu ihtiyarlık çağında ben geçen zamanları tekrar yaşıyorum. Olup bitenler bir bir gözlerimin önünden geçiyor. Olaylarla dolu olan bu zaman, bir Okyanus gibi dalgalana dalgalana geçeli o kadar çok olmadı. Şimdi dört bir yanı sessizlik, ıssızlık içinde. Hâfızamda pek az insan yer tutmuştur. Pek az söz bana kadar gelmiştir. Geri kalanlar asla dönmemek üzere yok olup gitmişlerdir. Tanyeri ağarıyor. Kandilim nerede ise sönecek. Bir bahis, bir son bahis daha yazmalıyım. *(Yazmaya devam eder).*

GRİGORİ

(Uyanır)

Gene o rüya.. nasıl olur, üçüncü defa bu. Ne lânet rüya. İhtiyar hâlâ kandilinin karşısına oturmuş yazıyor. Demek bütün gece göz kırpmadan yazmış durmuş. Onun bu sakin duruşu hoşuma gidiyor. Bütün ruhiyle geçmiş zamanın derinliklerine dalmış, boyuna tarihini yazıyor. Her zaman onun neler yazdığını bilmek isterdim. Tatarların karanlık eğemenliğini mi yazıyor? İvan'ın gaddarca idamlarını mı, Novgorod Meclisinin gürültülü toplantılarını mı,

yurdun şan ve zaferlerini mi? Kafa yormak boşuna. Ne açık alnından, ne bakışlarından gizli düşüncelerini okumaya imkân yok. O sakın, o heybetli duruşu hiç değişmiyor. Tıpkı mahkemelerde saçlarını ağartmış bir diyak gibi, iyiye kötüye, haklıya haksıza, acıma, öfke nedir bilmeden sessiz sessiz bakıyor.

PİMEN

Uyandın mı kardeş?

GRİGORİ

Beni takdis et aziz baba.

PİMEN

Seni yalnız bugün değil, her zaman için, ebedî olarak Tanrı takdis etsin.

GRİGORİ

Demek sen hiç uyumadın, boyuna yazdın. Bana gelince bir şeytan rüyası rahatımı kaçırdı, bu insan düşmanı uykumu altüst etti. Rüyamda dik bir merdivenle kuleye çıktım. Yüksekten Moskova'ya baktım. Aşağıda, meydanda karınca gibi kaynaşan halk gülerek beni gösteriyordu. Utandım, korktum. Birdenbire kuleden

baş aşağı düşerken uyandım. Şaşılacak şey değil mi. Aynı rüyayı üç kere gördüm.

PİMEN

Senin genç kanın kaynıyor. Oruç tut, dua et, nefesine hâkim olmaya çalış. O zaman rahat uyku uyur, hafif rüyalar görürsün. Bu yaşımda ben bile akşamları uzun uzun dua okumadan yatarsam, sakın, günahsız bir uyku uyuyamıyorum. Bazan rüyalarımda gürültülü ziyafetleri, bazan da savaş alanlarını, orduların çarpışmalarını, gençlik çağlarının çılgın eğlencelerini görüyorum.

GRİGORİ

Sen gençliğini ne kadar şen geçirdin. Kazan şehri kuleleri önünde döğüştün; Şuyski ile birlikte Litvanya ordularını püskürttün. İvan sarayının debdebesini gördün. Ne mutlu sana. Ben, zavallı çömez ise daha ilk gençlik çağımdan beri manastırların hücreleri arasında dolaşıp duruyorum. Ben de cenklere gidemez miydim, ben de çar sofralarında bulunamaz mıydım? Ben de pekâlâ senin gibi dünyadan, onun her türlü kaygılarından ihtiyarlık çağımda el etek çekerek papaz adını alır, ıssız bir manastıra çekilebilirdim.

PİMEN

Bu günahkâr dünyayı erken bıraktığına hayıflanma. Tanrı senin kör nefsinin çabuk susurdu. İnan bana şöhret, şatafat, kadınların aldatıcı sevgisi uzaktan göz kamaştırıcı görünür. Ben uzun hayatımda birçok şeylerin zevkını sürdüm. Ama gerçek bahtiyarlığa ancak Tanrı beni manastıra gönderdikten sonra ulaşabildim. Biraz düşün yavrum. Dünyada büyük çarlardan üstün kim vardır? Yalnız bir Tanrı değil mi? Kim onlara karşı gelmeye yeltenebilir? Hiç kimse değil mi? En sonra ne oluyor biliyor musun? Zaman oluyor, altın taç onlara ağır gelmeye başlıyor. Onlar bu tacı papaz takkesiyle değiştiriyorlar. Çar İvan huzurunu keşişlik çalışmalarına benzeyen işlerde arıyordu. O zaman gözdeleleriyle dolu olan sarayı bir manastırı andırırdı. Saray mensupları kaba saba, vücudu tırmalayıcı elbiseler giyerek pek itaatli birer papaz olurlardı. Ben burada gözlerimle gördüm. O zaman bu hücrede Tanrının hak kulu çilekeş Kiril yaşıyordu. Çar korkunç İvan alçak gönüllü bir papaz gibi onu ziyarete gelmişti. İşte o zaman Tanrı gözlerimi iyice açmış, dünya kaygılarının hiçliğini bana göstermişti. Burada çar korkunç İvan'ı gaddarca aezaların-

dan bıkmış, korkunç düşüncelerinden yorulmuş tasalı tasalı, sessiz sessiz aramızda otururken gördüm. Biz onun karşısında kımıldamadan dururduk. Bir gün başpapaza ve bütün kardeşlere dönerek ağır ağır konuşmaya başladı: “Ey babalarım, beklenen gün gelecek burada karşınıza bir kurtuluş isteği ile yanıp tutuşarak çıkacağım. Sen Nikodim, sen Sergi ve sen Kiril, siz hepiniz benim bu candan dileğime kulak verin. Hepiniz biliniz ki bir gün buraya geleerek pişman olmuş cehennemlik bir canı gibi ey yüce baba senin ayaklarına kapanıp yüksek papazlık mertebesine ulaşacağım,,. Bu kudretli hükümdar böyle söyledi. Ağır ağır, tatlı tatlı konuşurken de ağlıyordu. Biz de Tanrı onun çok çekmiş fırtınalı ruhunu huzura, sevgiye kavuşturması için göz yaşı döküyorduk. Ya oğlu Feodor’a ne dersin? Tahtta iken bile sessiz manastır hayatını özlemiş, saraydaki dairesini bir manastır hüccresine çevirmişti. Orada ağır, sıkıcı devlet işleri onun aziz ruhunu sıkmazdı. Tanrı Çar’ın bu alçak gönüllülüğünü takdir etti. Onun zamanında Rusya zafere, refaha kavuştu. Ölüm döşeginde bir mucize oldu. Yatağının karşısında yalnız ona görünen nurlu bir varlık belirdi. Çar Feodor kendisine büyük

patrik diye seslenerek onunla konuşmaya başladı. Odada bulunanlar gökten bir hayal indiğini sezdiler, korkuya kapıldılar. O zaman patrik sarayda yoktu. Geldiği zaman her tarafı kutsal, hoş kokular içinde buldu. Çarın yüzü de güneş gibi parlıyordu. Yazık ki artık böyle bir çar göremiyeceğiz. Tanrıyı gazaba getirdik. Günah işledik. Çar katilini kendimize hükümdar yaptık.

GRİGORİ

Çoktan beri aziz baba senden çareviç'in ölümünü sormak isterdim. Söylenildiğine göre sen o zaman Ugliçte bulunuyormuşsun.

PİMEN

Ah, hatırlıyorum. Tanrı bana bu kötü işi, bu kanlı günahı gösterdi. O zaman uzak Ugliç'e bir dinî tören için gönderilmiştim. Oraya geceleyin vardım. Ertesi gün öğle duasında kilise çanları hep birden acı acı çalmıya başladı. Çılgınlıklar, gürültüler yükseldi. Halk çariçenin sarayına doğru koştu. Ben de koştum. Bütün şehir oraya toplanmıştı. Bir de ne göreyim. Öldürülen çareviç yere serilmiş, anne çariçe kendini kaybetmiş bir halde onun üzerine kapanmıştı,

sütninesi ümitsiz çığlıklarla ağlıyordu. Hiddetten kabına sığamıyan halk, namussuz, hain mürebbiyeyi sürükliye sürükliye cinayet yerine getirdiler. Birden benzi öfkeden sapsarı gesilmiş olan hain Bitegovski ortaya çıktı. Herkes “işte katil, işte katil!,, diye haykırdı. Bir an içinde onun işini bitirdiler. Bundan sonra halk kaçıp gizlenmiş olan diğer üç katili yakalıyarak, yavrunun henüz ılık cesedinin karşısına getirdiler. Bu sırada bir mucize oldu. Ölü birdenbire kımıldadı. Kalabalık “nedamet getirin, doğru söyleyin,, diye gürledi. Katiller satır altında her şeyi açıkça anlattılar ve Boris’in adını söylediler.

GRİGORİ

Öldürüldüğü zaman çareviş kaç yaşında idi?

PİMEN

Yedi yaşında vardı. O zamandan beri on yıl, hayır daha fazla, on iki yıl geçtiğine göre bugün yaşasaydı hemen hemen seninle bir yaşta olacak, çar olarak da hüküm sürecekti. Tanrı onun alın yazısını değiştirdi. Bu acıklı bahisle tarihimi bitiriyorum. O zamandan beri dünya işleriyle az ilgiliyim. Grigori kardeş. Sen kafa-

nı bilim ışıǵı ile aydınlattın. Eserimi sana bırakıyorum. Ruhani işlerden boş kaldığın saatlerde, bilgiçlik taslamadan, hayatta gördüğün her şeyi olduğu gibi yaz. Savaşları, barışları, hükümdarların idaresini, kutsal adamların mucizelerini, peygamberlerin kehanetlerini, gök-sel işaretleri hepsini hepsini yaz. Artık dinlenme zamanı geldi. Kandilimi söndürme zamanı geldi. İşte sabah töreni için çanlar çalınıyor. Tanrım kullarını takdis et. Grigori, bastonumu ver. (*Çıkar*).

GRİGORİ

Boris, Boris. Herkes senin karşında tir tir titriyor. Hiç kimse bahtsız yavrunun âkıbetini sana hatırlatmıya cesaret edemiyor. Ama şu anda, bu karanlık hücrede bir keşiş sana karşı korkunç ithamlar kaleme alıyor. Evet, sen ne insanların mahkemesinden, ne de Tanrı'nın adaletinden yakanı kurtaramıyacaksın.

PATRİK SARAYI

PATRİK, Çudov manastırının başpapazı.

PATRİK

Başpapaz baba kaçmış desene.

BAŞPAPAZ

Evet yüce baba, kaçalı tam üç gün oluyor.

PATRİK

Kaçmış melûn herif. Hangi ailedendi o?

BAŞPAPAZ

Otrepiev ailesinden. Galitsli Boyar çocuklarından. Daha genç yaşında bilinmiyen bir manastıra girmiş. Suzdal'da Epimov manastırında bulunmuş. Sonra oradan ayrılarak birçok manastırlar dolaşmış. En sonra bizim Çudov manastırımızdaki kardeşlerin yanına geldi. Ben onu genç, toy görünce yumuşak, uysal tabiatlı olan Pimen babanım idaresine verdim. Epeyce okumuş bir gençti. Tarihlerimizi okuyor, dinî ağıtlar yazıyordu. Demek bu bilgiler ona Tanrıca verilmiş bilgiler değilmiş.

PATRİK

Ah bu okumuşlar, bak ne uyduruyor.. Moskova'da çar olacaktı. Şeytan damarlarına girmiş bir kere. Neyse olan oldu artık. Bunu çara bildirmeye lüzum yok. Ne diyiz boşuboşuna hükümdar babamızı kaygılandıralım. Yalnız Diyak Smirnov'a veya Efimov'a kaçtığını ha-

ber vermek yetiştir. Bu ne sapıklık. Moskova'da çar olacaktı.. Bu şeytana uyan herifi yakalayıp ölünceye kadar pişman olması için Solovetski'ye göndermeli.. bu düpedüz sapıklık değil mi başpapaz baba?

BAŞPAPAZ

Öyle yüce baba.. gerçekten sapıklık.

ÇARIN SARAYI

İKİ SOFRA HİZMETÇİSİ, BORIS

BİRİNCİ HİZMETÇİ

Hükümdar nerde?

İKİNCİ HİZMETÇİ

Bir büyücü ile yatak odasına kapandı.

BİRİNCİ HİZMETÇİ

Evet, o en çok falcıların, münecimlerin, büyücülerin konuşmalarından hoşlanır. Tıpkı gelinlik güzel bir kız gibi boyuna fala baktırıp duruyor. Onlardan ne sorup öğrenmek istediğini merak ediyorum doğrusu.

İKİNCİ HİZMETÇİ

İşte geliyor. İstersen sor kendisine.

BİRİNCİ HİZMETÇİ

Tanrım, ne kadar da tasalı (*çıkar*).

ÇAR

(*Girer*)

Altı yıldır yüksek idareyi elimde tutuyor, sükûnet içinde hüküm sürüyorum. Ama ruhumda bahtiyarlıktan eser yok. Biz insanlar, gençliğimizde sevgi ile yanıp tutuşuruz, ama bir defa kalbimiz istediğini elde ettikten, açlığını giderdikten sonra, gene soğumaya, sıkılmıya, üzölmeye başlarız. Şimdi ben de öyleyim. Sözde münecimler, falcılar, ömrümün uzun olacağını, kaygısız saltanat süreceğini söylüyorlar. Ama ne iktidar, ne hayat bana ferahlık vermiyor. Göklerin gazabını, gelecek felâketi şimdiden hissediyorum. Bana bu dünyada sadet yok. Ben milletimi bolluk, rahatlık içinde yaşatmak, onun sevgisini kazanmak istiyordum. Ama bütün emeklerim boşa çıktı. Zaten bu kuru kalabalık hayatta bulunan hükümdarları çekemez, yalnız ölüleri sevmeyi bilir. Biz de halkın alkışları, bağırışları karşısında heyecanlanır, delice sevinç duyarak kendimizden geçeriz. Tanrı memlekete açlık, kuraklık verdi. Halk ağlayıp inliyordu. Sıkıntılar için-

de ölüyordu. Ben onlara ambarlarımı açtım, ben onlara avuç avuç altın dağıttım; ben onlara iş buldum. Onlar ise kudurmuşçasına bana lânet okudular. Yangınlarla evleri barkları haraboldu. Ben onlara yenilerini yaptırdım. Onlarsa beni bu yangınları çıkarmakla suçladılar. İşte halk sürüsünün muhakemesi. Sen gel de onun sevgisini ara. Aile içinde huzur bulacağımı umdum, kızımı mesut olsun diye evlendirmeyi düşünüyordum; nışanlısını ölüm kasırgası aldı götürdü. Halkın iğrenç dedikodusu bu ölümdede, kızımın dul kalmasında da yine beni, ben zavallı babayı suçlamaktan geri kalmadı. Biri si ölmeye görsün: onun gizli katili ben sayılırım. Feodor'u vaktinden önce öldüren benim. Kızkardeşim sakın rahibe çariçeyi zehirliyen benmişim.. Hepsini ben yapmışım, ah biliyorum: dünya dertleri ortasında bir şey, hiçbir şey beni avutamaz. Belki bunu yalnız bir vicdan yapabilir. Eğer bu vicdan temiz bir vicdansa, kötülüğü, çekememezliği ezer: ruh sükûna kavuşur. Eğer bu vicdanda nasılsa, zerrekadar leke bulunursa o zaman felâket.. ruh cüzama tutulmuş gibi yanar, yürek zehirle dolar. Nedamet duyguları kulaklara ağır birer çekiç halinde iner. Baş döner, iç bulanır. Gözler

önünde kan içinde yüzen çocuklar belirir. Buradan kaçmak ne iyi olurdu. Ama nereye kaçabilirim ki.. Felâket. Evet vicdanı temiz olmayan insan nekadard acınacak haldedir.

LİTVANYA SINIRINDA BİR İÇKİLİ HAN

*MİSAİL, VARLAAM (iki sersevi papaz),
GRİGORİ OTREPEV (sivil giyinmiştir),
HANI KADIN.*

HANI KADIN

Size ne sunabilirim sayın ihtiyarlar?

VARLAAM

Tanrı ne verdiyse hatun. Şarap yok mu?

HANI KADIN

Olmaz olur mu hiç babalarım! Hemen getiririm. (*Çıkar*).

MİSAİL

Dostum, hâlâ surat edip duracak mısın? Ulaşmak için can attığın Litvanya sınırına geldik işte.

GRİGORİ

Oraya ayak basmadıkça içim rahat etmiyecek.

VARLAAM

Litvanya için ne diye bu kadar yanıp tutuşuyorsun? Bak biz iki günahkâr, Misail baba ile ben, manastırdan sıvışalı beri hiçbir şeye al-dırdığımız yok. Bizim için Litvanya da bir, Rusya da bir; davul da bir, zurna da bir. Yeter ki şarap olsun. Hah işte o da geldi!

MİSAIL

Tam yerinde söyledin Varlaam baba.

HANCI KADIN (girer)

İşte babalar istediğiniz.. Sağlığınız için.

MİSAIL

Var ol iyi kadın, Tanrı senden razı olsun. (İçerler. Varlaam: “Kazan şehrinde bir zaman...., türküsünü söylemeye başlar). Sen niye söylemiyorsun? Haydi sen de söyle.

GRİGORİ

Canım istemiyor.

MİSAİL

Canın isterse. Keyif senin.

VARLAAM

Öyle ya, cennet de ayyaşlar için değil mi Misail baba? Bir kadeh de hancı kadının sağlığına içelim (*içerler*). Ama Misail baba, ben içerken, içmiyenlerden hoşlanmam. Sarhoşluk başka, böbürlenmek başka. Bizim gibi yaşamak istersen başımız üstünde yerin var. İstemezsen yıkıl git cehenneme kadar. İki cambaz bir ipre oynamaz.

GRİGORİ

İç, istediğin kadar iç ama, düşüncelerin kendinde kalsın, Varlaam baba. Görüyorsun ya sırası gelince ben de taşı gedğine koymayı pekâlâ biliyorum.

VARLAAM

Düşüncelerim kendimde kalmazsa ne olur?

MİSAİL

Canım bırak onu Varlaam baba. Bu içmeye tövbeli herife de nerden çattık? Kendisi geldi bize yamandı. Nerden geldiği, neydiği be-

lirsiz. Üstelik bir de kemküm edip duruyor. (İçer ve "Genç yaşta manastıra girdim,, şarkısını söyler).

GRİGORİ (Hancı kadına)

Bu yol nereye gider?

HANCI KADIN

Litvanya'ya gider, efendiciğim, Luev dağlarına çıkar.

GRİGORİ

Çok uzak mı bu dağlar?

HANCI KADIN

Çok uzak değil, akşama kadar oraya varılabilir ama, arada sınır nöbetçileriyle, çarın ayrıca gönderdiği gözleyiciler var.

GRİGORİ

Ne, nöbetçi mi? Ne diye?

HANCI KADIN

Senin anlryacağın, Moskova'dan birisi kaçmış. Buradan geçenleri tutup aramaları için emir geldi.

GRİGORİ (kendi kendine)

İşte yağmurdan kaçarken doluya tutulmak buna derler.

VARLAAM

Hey arkadaş, ne o, hancı kadına adamakıllı yanaştın sen. Anlaşıldı, sana votka değil, genç kadın lâzımmış. Haydi işin iş kardeş, gözümüz yok. Yolcu yolunda gerek. Misail baba ile benim de biricik işimiz şudur; içeriz, sonuna, son damlasına kadar, şişeyi sıkıncaya kadar içeriz.

MİSAİL

İyi dedin Varlaam baba.

GRİGORİ ((Hancı kadına)

Ya aradıkları adam kimmiş? Moskova'dan kim kaçmış acaba?

HANCI KADIN

Hırsız mıdır, uğursuz mudur? Tanrı bilir. Bilinen bir şey varsa, buradan şimdi namuslu adamları bile geçirmiyorlar. Peki ama sonunda ne olacak? Tabii hiç kimseyi, topal şeytânı bile yakalıyacıkları yok. Sanki anayoldan

başka Litvanya'ya giden yol yok mu? İşte bak, ta oradan sola sap, keçi yolundan Çekanski dere si boyundaki ayazmaya varırsın, Klopino bataklığından doğru, Zakarevo'ya geçersin. Oradan öte bir çocuk bile seni Luev dağlarına götürebilir. Bu sınır nöbetçilerinin gelip geçeni sıkıştırmaktan, biz zavallıları soyup soğana çevirmekten başka bir şey ellerinden gelmez (*gürültü işitilir*). Ne oluyor acaba orada? İşte yine onlar, Allahından bulasıcılar. Araştırmaya geliyorlar.

GRİGORİ

Bayan, bu izbede başka bir köşe yok mu?

HANCI KADIN

Yok evlâdım. Olsa ben kendim saklanırım. İşleri güçleri dolaşmak, arayıp taramak.. Sen de onlara hizmet edeceksin, şarap vereceksin, ekmek vereceksin, daha ne isterlerse vereceksin. Gebersinler İnşaallah melûnlar, inşaallah. (*Nöbetçiler içeri girerler*).

NÖBETÇİ

Merhaba kadıncağız!

HANCI KADIN

Hoş geldiniz aziz misafirlerim, buyurun.

BİRİNCİ NÖBETÇİ (arkadaşına)

Oh oh burada içki gırla gidiyor. Yaşadık desene (*papazlara*). Siz kimsiniz?

VARLAAM

Biz Tanrı adamlarıyız; köy köy dolaşıp hıristiyanlardan manastır için yardım toplayan kendi halinde papazlarız.

BİRİNCİ NÖBETÇİ (Grigori'ye)

Ya sen kimsin?

MİSAİL

Arkadaşımız.

GRİGORİ

Bu civar halkımdanım.. İhtiyarları sınıra kadar getirdim. Şimdi de evime dönüyorum.

MİSAİL

Demek vazgeçtin..

GRİGORİ (yavaşça)

Sus canım.

BİRİNCİ NÖBETÇİ (Hancı kadına)

Kadın buraya daha şarap getir, ihtiyarlarla bir yandan içer, bir yandan çene çalarız.

İKİNCİ NÖBETÇİ (yavaşça)

Delikanlı züğürdün biri olsa gerek, ondan bir şey koparamayız, ama ihtiyarlar..

BİRİNCİ NÖBETÇİ

Ses çıkarma, onun da sırası gelecek. Ey babalar, işler yolunda gidiyor mu bakalım?

VARLAAM

Ne gezer oğlum, çok kötü! Şimdiki hıristiyanlar pinti mi pinti, para için can atıyorlar, parayı boyuna kendilerine saklıyorlar. Tanrıya verdikleri pek az. Dinsizlerin başına gelecek felâketler var. Herkes işi alışverişe, vurgunculuğa dökmüş. Yalnız dünya malını düşünüyorlar; ruhlarının kurtuluşuna aldındıkları yok. Günlerce yürürüz, yol tepemiz; yalvarırız, kimi zaman üç günde üç metelik bile elimize geçmez. Felâket mi felâket! Aradan bir hafta geçer, iki hafta geçer, bir de kesemize bakarız, o kadar az para toplanmıştır ki; eli boş manastıra dön-

mekten utanırız. Ne yapmalı? Tasamızdan kesimizde ne varsa içeriz. Neresinden tutsan kötü, berbat vesselâm. Ah, bunlar hep kıyamet alâmeti...

HANCI KADIN (ağlar)

Tanrım sen halimize acı, bizi kurtar! (*Varlaam konuşurken, birinci nöbetçi dikkatle Mîsail'i süzmektedir.*)

BİRİNCİ NÖBETÇİ

Aleksiciğim, Çarın buyruğu [1] yanında mı?

İKİNCİ NÖBETÇİ

Yanımda.

BİRİNCİ NÖBETÇİ

Ver onu bana.

MİSAİL

Sen ne diye boyuna beni süzüp duruyorsun?

BİRİNCİ NÖBETÇİ

Dinle, Moskova'dan Grişka Otrepiev adlı bir sapık herif kaçmış. Böyle bir şey işittin mi sen?

[1] Ukaz: Çarların çıkardığı fermanlar.

MİSAİL

Hayır işitmedim.

BİRİNCİ NÖBETÇİ

Nasıl olur? Peki, Çar bu kaçan sapık herifin yakalanıp asılmasını emretti. Bundan da mı haberin yok?

MİSAİL

Hayır, yok.

BİRİNCİ NÖBETÇİ (Varlaam'a)

Sen okumak bilir misin?

VARLAAM

Gençken bilirdim, ama sonra unuttum.

BİRİNCİ NÖBETÇİ (Misail'e)

Ya sen?

MİSAİL

Tanrı bu nimeti benden esirgedi.

BİRİNCİ NÖBETÇİ

İşte Çarın buyruğu.

MİSAİL

Bana ne bundan?

BİRİNCİ NÖBETÇİ

Bence bu, kaçan sapık herif, bu hırsız, bu serseri sensin.

MİSAİL

Ben mi? İnsaf et yahu, neler söylüyorsun!

BİRİNCİ NÖBETÇİ

Kımıldamayın, kapıları kapatın! Şimdi her şey anlaşılır.

HANCI KADIN

Ah bu melûn zalimler. Bir ihtiyarı bile rahat bırakmıyorlar.

BİRİNCİ NÖBETÇİ

Burada okur yazar kim var?

GRİGORİ (ilerler)

Ben varım.

BİRİNCİ NÖBETÇİ

Hele bak! Kimden öğrendin.

GRİGORİ

Bizim köyün zangocundan.

BİRİNCİ NÖBETÇİ (*buyruğu Grigori'ye verir*)
Yüksek sesle oku.

GRİGORİ (*okumaya başlar*)

“Çudov manastırının hayırsız papaz çömezi, Otrepiev soyundan Grigori şeytana uyarak dinsizlik yoluna sapmış; manastırdaki kardeşleri ayartıp kanuna aykırı hareketlere, dünya zevklerine teşvik etmek küstahlığında bulunmuştur. Yapılan tahkikattan bu melûn Grişka'nın Litvanya sınırına doğru kaçtığı anlaşılmıştır.,,

BİRİNCİ NÖBETÇİ (*Misail'e*)

Canım, bu adam senden başka kim olabilir?

GRİGORİ

“Çar onun yakalanmasını emretmiştir.,,

BİRİNCİ NÖBETÇİ

“Ve asılmasını.,,

GRİGORİ

Burada “asılmasını,, diye bir şey yazılı değil.

BİRİNCİ NÖBETÇİ

Yalan söylüyorsun. Her söz kâğıt üzerine yazılmaz. Sen benim dediğim gibi oku: “yakalanmasını ve asılmasını,,

GRİGORİ

“... ve asılmasını emretmiştir. Hırsız Grişka'nın yaşı (*Varlaam'a bakar*) 50 yi aşkındır. Orta boylu, çıplak başlı, kır sakallı, iri göbekli.. (*Hepsi Varlaam'a bakar*).

BİRİNCİ NÖBETÇİ

Çocuklar! Grişka burada! tutun, kısıkıvrak bağlayın onu. Olur şey değil, bu hiç aklıma gelmemiştii.

*VARLAAM (kâğıdı Grigori'nin elinden
kapat)*

Geri çekilin kaltaban herifler! Ben nasıl Grişka olurum? Nasıl, nasıl! Demek 50 yaşında, kır sakallı, iri göbekli bir adam ha.. Yok, yok kardeş, sen daha pek toysun, benimle alay edecek kadar olmadın. Çoktan beri okuduğum yok; kolay kolay sökmem ama, asılmaya gelince iş değişir. O zaman pekâlâ sökerim. (*Heceliye heceliye okumaya başlar*) “Ya.. ş1.. 20,,

ne diyorsun, kardeş, bunun 50 yi neresinde görüyorsun, 20 yazıyor.

İKİNCİ NÖBETÇİ

Evet şimdi hatırladım, yirmi idi. Bize de böyle söylemişlerdi.

BİRİNCİ NÖBETÇİ

Demek sen alaycının biriymişsin, kardeş. *(Çarın buyruğu okunurken Grigori başını önüne eğmiştir, eli koynundadır).*

VARLAAM *(okumaya devam eder)*

“Boyu kısa, göğsü geniş, bir kolu öbüründen uzun, mavi gözlü, kızılımtırak saçlı, yanığında, alnında birer ben. “Dostum sen bu adamın ta kendisi değil misin? *(Grigori birdenbire hançerini çıkarır, yanındakilerin hepsi kaçışınca, o da pencereden atlar, gider).*

BİRİNCİ NÖBETÇİ

Tutun, tutun! *(Hepsi darmadağın, oraya buraya koşuşurlar).*

MOSKOVA'DA ŞUYSKİ'NİN EVİ

ŞUYSKİ, BİRÇOK MİSAFİRLER.

(Akşam yemeği)

ŞUYSKİ

Daha şarap getirin buraya. (*Ayağa kalkar, arkasından diğerleri de kalkarlar*). Değerli misafirlerim, şimdi seon kadehlerimizi içelim. Duayı oku çocuğum.

ÇOCUK

Ey, her zaman, her yerde hazır olan göklerin çarı, kullarınm duasına kulak ver. Bütün hristiyanların mutlak çarı olarak seçtiğin aziz hükümdarımız için sana yalvarıyoruz. Sarayında, yatağında, yollarda, savaş alanlarında, onu koru, gözet. Onu düşmanlarına muzaffer kıl. Adı sanı denizlerden denizlere anılsın. Ailesi sağlık, selâmet içinde yaşasın, ailesinin aziz fertleri yeryüzünün dört bucağında hüküm sürsün. Biz kullarına karşı eskiden olduğu gibi gene lûtuflu, merhametli, sabırlı davransın. Sonsuz hikmeti, bizim için tükenmez bir iyilik kaynağı olsun. Çarın sağlığına kadehlerimizi kaldırarak, ay göklörlin çarı, sana dua ediyoruz.

ŞUYSKİ (*kadehini kaldırır, içer*)

Yaşasın yüce hükümdar! Güle güle, değerli misafirlerim. Evimin tuzunu, ekmeğini kabul ettiğiniz için sizlere teşekkür ederim. Güle güle, hepinize hayırlı geceler dilerim. (*Misafirler çıkar, Şuyski kendilerini kapıya kadar uğurlar*).

PUŞKİN

Hele şükür gittiler. Fırsat bulup da baş-baş konuşabileceğimizi hiç ummuyordum, prens Vasili İvanoviç.

ŞUYSKİ (*hizmetçilerine*)

Ne diye öyle ağız açıp duruyorsunuz orada? İşiniz gücünüz boyuna efendilerinizi dinlemek. Haydi sofrayı toplayın da defolun gidin. Peki ne var Atanasiy Mihailoviç

PUŞKİN

Bu düpedüz bir mucize. Bugün yeğenim Gavril Puşkin bana Krakov'dan bir haberci gönderdi.

ŞUYSKİ

Eeey, sonra?

PUŞKİN

Yeğenim şaşılacak haberler veriyor. Korkunç İvan'ın oğlu... dur. (*Kapıya doğru gider, etrafına bakınır*). Hani, vaktiyle Boris'in öldürttüğü şu çar çocuğu...

ŞUYSKİ

İyi ama bu yeni bir şey değil ki.

PUŞKİN

Dur hele biraz, Dimitri bugün hayatta.

ŞUYSKİ

Ne diyorsun? Haber dediğin de böyle olur işte. Çareviç yaşıyor demek? Gerçekten bir mucize bu; başka ne olabilir.

ŞUYSKİ

Dur da sözümü bitireyim. İster o, kurtulan çareviç olsun; ister onun kılığına girmiş bir ruh olsun; ister gözüpek bir düzenbaz, utanmaz bir düzmece olsun; gerçek olan şu ki, bugün, orada bir Dimitri ortaya çıkmıştır.

ŞUYSKİ

İmkânı yok.

PUŞKİN

Yeğenim Puşkin saraya ilk geldiği zaman onu gözleryile görmüş. Düzmece, Litvanya beylerinin safları arasından geçerek, doğruca kıralın gizli dairesine gitmiş.

ŞUYSKİ

Peki kimmiş bu adam? Nerden gelmiş?

PUŞKİN

Belli değil. Bilinen bir şey varsa o da şu: ilk önce Vişnevetski'nin hizmetçisi imiş. Yatağında ağır hasta yattığı bir sırada, günah çıkartıcı papaza sırrını açmış, kim olduğunu anlatmış. Gururlu Litvanya beyi bu sırrı öğrenince ona daha çok ilgi göstermeye başlamış. Onu tedavi ettirdikten sonra da kendisini Kırıl Sigismund'un yanına götürmüş.

ŞUYSKİ

Bu cüretli adam için ne söyleniyor?

PUŞKİN

Onun zeki, ince, becerikli, sevimli bir adam olduğunu söylüyorlar. Moskova'dan kaçanları

kendisine bağlamış. Katolik papazları da onunla birlik olmuş. Kırıl onu el üstünde tutuyormuş, söylendiğine göre kendisine yardım edeceğine de söz vermiş.

ŞUYSKI

Bu anlattıkların o kadar karmakarışık ki, kardeş, insanın elinde olmadan başı dönüyor. Şüphesiz bu adam bir düzmecedir, ama doğrusunu istersen tehlike hiç de az değil. Bu çok önemli bir haber! Eğer halkın kulağına giderse, büyük bir fırtına kopar.

PUŞKİN

Hem öyle bir fırtına ki, bana kalırsa, Boris, o akıllı başında tacı tutmak için oldukça güçlük çeker. Doğrusunu istersen bunu çoktan hak etmiştir. Çünkü bizi, tıpkı Çar İvan gibi (*gence onun sözünü etmek uğursuzluk getirir*), idare ediyor. Gerçi bugün açıktan açığa adam öldürtülüyor; gerçi halkın gözü önünde, kanla sulanmış toprak üzerine diz çökerek İsa'ya dualar etmiyoruz; gerçi meydanlarda Çarın asasıyla karıştırdığı odun yığınları ortasında insanlar yakılmıyor. Ama bütün bunlar niye yarar? Bugün de zavallı hayatımız sanki emni-

yette mi? Her gün gözden düşme, zindan, Siberya, manastır veya zincir, sonra da boğulmak, açlıktan ölmek, asılmak bizi bekliyor. En ünlü ailelerimiz nerde kaldı? Nerde Sitski prensleri, nerde Şestunov'lar, vatanın umudu olan Romanov'lar nerde? Ya hapse atılmışlardır, ya sürgünde işkence çekmektedirler. Çok geçmeden bunlar senin de başına gelebilir. Evimizde, tıpkı Litvanya'da olduğu gibi dört bir yanımız hain kölelerle sarılmıştır, öyle değil mi? Bütün ağızlar, hükümetçe satın alınmış hırsızlar bizi ele vermeye hazır. Hayatımız cezalandırdığımız her hangi bir uşağın elinde. Bak şimdi Yüriev [1] gününü de kaldırmayı düşünüyor. Kendi malikânelerimizde bile hükmümüz geçmiyecek. Tembel bir adamı sakın kovayım deme, ister istemez onu besliyeceksin. Bir işçiyi değiştirmeye kalkıştın mı, yandın demektir. Çar İvan zamanında bile, böyle kötülükler hiç görülümüş, işitilmiş midir? Sanki halkın durumu daha mı iyi? Sen bir de ona sor. Eğer düzmece eski Yüriev gününü halka vade derse, o zaman bak neler olacak.

[1] Köylülerin efendilerini değiştirmekte serbest oldukları gün.

ŞUYSKİ

Haklısın Puşkin. Ama, sırası gelinceye kadar bütün bunları gizli tutmalıyız.

PUŞKİN

Elbette, aramızda kalmalı. Sen uslu akıllı bir adamsın. Her zaman seninle konuşmaktan hoşlanırım. Beni kaygılandıran bir şey oldu mu, gelip sana söylemeden duramam. Üstelik bugün nefis yemeklerin, içkilerin dilimi çözdü. Hoşça kal prens.

ŞUYSKİ

Güle güle dostum, yine görüşürüz. (*Puşkin'i uğurlar*).

ÇAR'IN SARAYI

ÇAREVİÇ, KSENİYA, SÜTNİNE

(*Çareviç bir coğrafya haritası çizer*).

KSENİYA (*resmi öper*)

Sevgili nişanlım, güzel prens, bana, nişanlına değil de, yabancı ellerde kara topraklara nasib oldun. Artık asla kendimi avutamam. Ölünceye kadar sana ağlıyacağım.

SÜTNİNE

Yok, yok çar kızı! Genç kızların göz yaşları tıpkı sabah çiğine benzer. Güneş doğar doğmaz çiğ damlaları uçar gider. Senin de bir gün güzel, sevimli bir nışanlın daha olacak, bakmaya kıyamadığım yavrum, işte o zaman sen onu sever, kiral oğlu İvan'ı da unuttur gidersin.

KSENIYA

Hayır sütnine, onun ölüsüne de sadık kalacağım (*Boris girer*).

BORİS

Ne o Kseniya, ne o sevgili kızım? Nışanlı bir genç kızken, yaşlı bir dula döndüm. Ölen nışanlına hâlâ ağlıyorsun. Zavallı babana seni bahtiyar etmek için kader yardım etmedi yavrum. Belki gökleri ben gazaba getirdim; bah-tiyarlığını sağlayamadım. Mâsum kızım, sen ne diye boyuna acı çekesin. Ya sen oğlum, ne yapıyorsun orada, önündeki ne?

FEODOR

Moskova topraklarının, çarlığımızın bir uçtan bir uca hartası. İşte bak: burası Moskova,

burası Novgorod, burası Ejderhan. İşte deniz, sonra Perm ülkesinin engin ormanları geliyor. İşte burası da Sibirya.

BORİS

Ya bu kıvrıntılı şerit ne?

FEODOR

O da Volga.

BORİS

Ne güzel, ne güzel. İşte okumanın tatlı mahsulü. Bunları çizerken sınırlarıyla, şehirleriyle, nehirleriyle bütün çarlığa kuş bakışı bakıyorsun. Oku, oğlum, oku: bilim, hızla geçip giden hayatın tecrübelerini bize kısa zamanda kazandırır. Bir gün gelecek, belki bugün pek yakındır, şimdi kâğıt üzerine bu kadar ustaca çizdiğin bölgeler, senin idaren altına geçecek. Oku oğlum, böylelikle devleti iyi idare etmeyi, kolaylıkla idare etmeyi öğrenirsin. (*Semen Godunov içeri girer*). Hah, Godunov işte bana raporunu vermeye geliyor. (*Ksenia'ya*). Sen odana çekil ruhun. Güle güle, Tanrı sana sabır versin. (*Ksenia sütninesi ile birlikte çıkar*). Semen Nikitiç, bana neler söyleyeceksin bakalım?

SEMEN GODUNOV

Bu sabah erkenden prens Vasili'nin vekil-harcı ile Puşkin'in hizmetçisi, gizli haberler getirdiler.

BORİS

Eee...y?

SEMEN GODUNOV

Puşkin'in hizmetçisi, dün sabaha karşı evlerine Krakov'dan bir haberci geldiğini, bir saat sonra da bu adamın mektup götürmeden geri döndüğünü söyledi.

BORİS

Haberciyi yakalasınlar.

SEMEN GODUNOV

Arkasından adam gönderildi.

BORİS

Ya Şuyski hakkında neler öğrendin?

SEMEN GODUNOV

Dün dostlarına ziyafet çekmiş; iki Miloslavski'yi, Buturlin'leri, Mihail Saltıkov'u, Puş-

kin'i daha birkaç kişiyi çağırmış. Misafirler geç vakit oradan ayrılmışlar. Yalnız Puşkin kalmış, ev sahibi ile uzun uzun görüşmüş.

BORİS

Şuyski'ye adam gönderin, hemen buraya gelsin.

SEMEN GODUNOV

Hükümdarım, o, dışarda bekliyor.

BORİS

Çağırın buraya. (*Godunov çıkar*). Litvanya ile münasebetlere girişmek! bu da ne demek? Puşkin'in serkeş soyunu zaten göresi gözüm yoktur. Şuyski'ye de hiç güvenmeye gelmez. Cesur, zeki ama, dönecek bir adam. (*Şuyski girer*). Seninle konuşmaya ihtiyacım var prens. Ama senin kendiliğinden bir iş için geldiğin anlaşılıyor; ilk önce seni dinlemek isterim.

ŞUYSKI

Doğru; hükümdarım, size önemli bir haber vermeyi ödev sayıyorum.

BORİS

Dinliyorum, söyle.

ŞUYSKİ

(Feodor'u gösterir)

Yalnız hükümdarım...

BORİS

Şuyski'nin bildiğini, Çareviç haydi haydi bilebilir. Söyle.

ŞUYSKİ

Hükümdarım, Litvanya'dan bize bir haber geldi.

BORİS

Ha, şu dün Puşkin'e gelen habercinin getirdiği değil mi?

ŞUYSKİ

(Kendi kendine)

Her şeyi biliyor!.. *(Yüksek sesle)*. Senin bu sırrı henüz öğrenmediğini sanıyordum hükümdarım.

BORİS

Zarar yok prens, haberleri karşılaştırmak istiyorum; böyle yapmazsak gerçek olanı meydana çıkaramayız.

ŞUYSKİ

Benim bildiğim şu ki, Krakov'da bir düzmeye türemiş; kiral da, Polonya beyleri de hep ondan yana imiş.

BORİS

Onun için neler söyleniyor? Kimmiş bu düzmece?

ŞUYSKİ

Bilmiyorum.

BORİS

Peki, bizim için nasıl bir tehlike olabilir?

ŞUYSKİ

Çarım, şüphe yok ki, kudretin büyüktür: Sen merhametinle, gayretinle, cömertliğinle kullarının kalplerini kendine bağladın. Ama bilirsin ki, şuursuz halk sürüsü dönektir, isyankârdır, saçma inanışlara bağlıdır, boş umutlara kolayca belbağlar, bir anda yapılan

telkinlere kapılır, hakikate karşı sağırdır, al-dırırsızdır; ruhu masallarla beslenir, çılgınca küstahlıktan hoşlanır. Eğer bu neydiği belirsiz serşeri Litvanya sınırını aşarsa, Dimitri'nin can-lanan adı, çılgın kurukalabalığı ona doğru sü-rükliyecektir.

BORİS

Dimitri mi? Ne dedin, ne dedin? O çocuk mu, Dimitri mi? Çareviç, çık dışarı.

ŞUYSKI

(*Kendi kendine*)

Yüzü kıpkırmızı kesildi; nerde ise fırtına kopacak!

FEODOR

Hükümdarım, müsaade edersen...

BORİS

Olmaz, çık oğlum. (*Feodor çıkar*). Demek Dimitri?

ŞUYSKI

(*Kendi kendine*)

Bir şey bildiği yokmuş.

BORİS

Dinle prens, hemen gereken tedbirler alın-
sın; Litvanya-Rusya sınırı sıkı bir kordon al-
tına alınmalı; öyle ki bu sınırı tek bir kişi bi-
le geçememeli, Polonya'dan bize bir tavşan bi-
le kaçıp gelememeli, Krakov'dan bir karga bi-
le bu tarafa uçamamalı. Şimdi haydi git.

ŞUYSKİ

Baş üstüne efendimiz.

BORİS

Dur biraz. Bu gerçekten garip bir haber de-
ğil mi? Sen, ölülerin mezarlarından kalkarak
Çarı, hem de halkın söz birliğiyle seçip tahta
geçirdiği, yüce patriğin kendisine taç giydir-
diği bir hak çarı, sorguya çektiklerini hiç işit-
tin mi? Gülünç değil mi bu? Sen ne dersin bu
işe? Neye sen de gülmüyorsun?

ŞUYSKİ

Ben mi hükümdarım?

BORİS

Dinle prens Vasili, hatırımda kaldığına gö-
re, bu çocuğu.. evet bu çocuk, öldüğü zaman,

tahkikata gönderilmiştin. Şimdi seni istavroz ve Tanrı adına elini vicdanın üzerine koyarak bana hakikati söylemeye davet ediyorum. Sen, ölü çocuğu iyice tanıdın mı? Sakın onun yerine başka birisi konmuş olmasın? Karşılık ver?

ŞUYSKI

Sana yemin ederim ki...

BORİS

Hayır Şuyski, hayır, yemin etme de sadece karşılık ver: o, gerçekten çareviç mi idi?

ŞUYSKI

Evet, o idi.

BORİS

Düşün taşın prens. Söz veriyorum, sana karşı merhametli davranacağım; üstünden uzun zaman geçmiş olan bir yalan için seni boşu boşuna cezalandıracak değilim. Ama şimdi de bana karşı kurnazlık taslamak istersen, oğlumun başı üzerine andıçıyorum, seni öyle yaman bir ceza ile cezalandırırım ki, Çar Korkunç İvan bile mezarında dehşetinden tir tir titrer.

ŞUYSKI

Beni ceza korkutmaz, gözünden düşmek korkutur. Karşımda yalan söylemeye nasıl cesaret edebilirim? Hem Dimitri'yi tanıyamıyacak kadar kör olmama, aldanmama imkân var mıdır? Bütün Ugliç halkıyla beraber, üç gün arka arkaya, onun ölüsünü katedralde görmeye gittim. Etrafında halkça parçalanan, delik değişik edilen, artık çürüyüp kokmaya yüz tutmuş on üç ölü daha vardı. Yalnız, çareviç'in çocuk yüzü, sanki uykuda imiş gibi, ıııklı, taze, sakin duruyordu. Henüz kapanmıyan derin yarası göze çarpıyordu, ama yüzünün çizgileri hiç değışmemiştii. Hayır hükümdarım hayır, bundan asla şüphe edilemez: Dimitri mezarında uyuyor.

BORİS

Yeter, yeter, git artık. (*Şuyski çıkar*). Ah, boğuluyorum!.. Biraz nefes alayım da kendime geleyim. O konuşurken, olanca kanımın başıma sıçradığını, sonra da ağır bir yük gibi beni ezdiğini hissettim. Neden on üç yıldır, hiç arasıız rüyalarımnda ölü yavruyu gördüğümü şimdi anlıyorum. Evet şimdi anlıyorum. Peki ama, üzerime saldıran bu korkunç düşman kim?

Boş bir ad, bir gölge değil mi? Bu gölge. er-
guvan harmanımı sırtımdan çekip alabilir mi?
Bu boş ad çocuklarımı saltanat haklarından
edebilir mi? Deliyim ben. Bu kadar korkacak
ne var sanki? Böyle bir hayalet, üzerine üfle-
yince ortadan kaybolur gider. O halde kararı-
mı veriyorum: asla korkuya kapılmıyacağım.
Ama hiçbir şeyi de küçümsemeye gelmez. Ah
Monomah'ın tacı, nekadar ağır mıışsın.

KRAKOV, VIŞNEVETSKİ'NİN EVİ

*DÜZMECE DİMİTRİ, KATOLİK PA-
PAZI ÇERNİKOVSKİ*

DÜZMECE DİMİTRİ

Hayır aziz baba, hiçbir güçlkle karşılaşa-
cak değiliz. Ben milletimin ruhunu bilmez mi-
yim; onun dindarlığı aşırı bir öfkeden uzak-
tır. Çarın verdiği örnek onca kutsaldır. Ondaki
dinî hoşgörölrlük hiçbir şeye bağlı değildir.
Size söz veriyorum, bütün milletim, bütün Or-
todoks kilisesi, iki yıla varmadan Papanın kud-
retini tanıyacaktır.

KATOLİK PAPAZI

O zaman gelince aziz İgnati yardımcın olsun.
Yalnız o güne kadar bu Tanrı vergisi tohumu

içinde gizli tut çareviç. Bunu dünyaya açıklamıya gelmez. Sırası gelince böyle davranmayı bize ruhani ödevimiz de emreder. Unutma ki, sözlerin, işlerin üzerinde hüküm verecek olan halktır; niyetlerini ise yalnız bir Tanrı bilir.

DÜZMECE DİMİTRİ

Amenna... Orada kim var? (*Hizmetçi girer*). Söyle buyursunlar. (*Birçok Rus ve Polonyalı içeri girer*). Arkadaşlar, yarın Krakov'dan hareket edeceğiz. Mnişek, Sombar'da üç gün senin evinde kalacağım. Biliyorum, asıl bir iltişamla parıldayan konuksever şaton, genç ev sahibi ile de ün almıştır. Güzel Marina'yı da orada bulacağımı umuyorum. Ey bana kıymak isteyen, o katı yürekli adama, o korkunç düşmanımıza karşı kardeş bayrakları açarak yürüyen Litvanyalı, Rusyalı dostlarım; ey Slav çocukları, pek yakında sizin o yavuz birliklerinizi beklenen savaşa süreceğim. Ama aranızda yeni yeni yüzler görüyorum.

GAVRİL PUŞKİN

Onlar, kendilerine kılıç vermek, ödev vermek lûtfunda bulunmanızı rica etmeye geldiler.

DÜZMECE DİMİTRİ

Hoş geldiniz çocuklar. Bana doğru yaklaşın dostlarım. Puşkin bu yakışıklı delikanlı kim, söyler misin?

GAVRİL PUŞKİN

Prens Kurbski.

DÜZMECE DİMİTRİ

Ne ünlü bir ad. (*Kurbski'ye dönerek*). Sen Kazan kahramanının akrabalarından mısın?

KURBSKİ

Ben onun oğluyum.

DÜZMECE DİMİTRİ

Baban hâlâ hayatta mı?

KURBSKİ

Hayır, öldü.

DÜZMECE DİMİTRİ

Koca adam! Hem savaş eri, hem meclis eriydi. Kendisine edilen hakaretlerden öfkelenerek

öcalmak için, eski Olga şehri önünde, bir Litvanya ordusunun başına geçtiği günden beri adı işitilmez olmuştı.

KURBSKİ

Babam, ömrünün son yıllarını Volini'de Batori'nin bağışladığı malikânede geçirdi. Orada bir başına sessiz bir hayat sürerek bilim çalışmalarında saadetini aradı. Ama bu sakin hayat, bu sessiz çalışma onu bir türlü avutamadı. Hayatının sonuna kadar gençliğini geçirdiği vatanını anmaktan, ona yanıp ağlamaktan bir türlü kendisini alamadı.

DÜZMECE DİMİTRİ

Bahtsız başbuğ! Gürültülü, fırtınalı hayat nekadar parlak, nekadar haşmetli geçti. Oğlunun vatanla barıştığını görerek sevinç duyuyorum. Asîl yiğit, babaların işlediği suçları hatırlamak doğru olmaz. Tanrı onlara rahmet eylesin. Yaklaş Kurbski, elini ver. Ben ki, Korkunç İvan'ın oğluyum, Kurbski'nin oğlu [1] tahta geçmem için bana el uzatıyor. Şaşılacak şey de-

[1] Kurbski, korkunç İvan zamanında büyük hizmetlerde bulunmuş, sonra çarın gözünden düşerek sürgüne gönderilmiş, orada da ölmüştür.

ğil mi? İnsanlar da, kader de, her şey benden yana. Ya sen kimsin?

POLONYALI

Sobanski, hür bir Leh asilzadesi.

DÜZMECE DİMİTRİ

Ne mutlu sana hürriyet çocuğu! Kendisine hemen aylığının üçte biri verilsin. Ya ordakiler kim? Üstlerinde anayurdun kıyafetlerini görüyorum. Demek onlar bizimkiler?

HRUŞÇEV

(Yerlere kapanır)

Öyle hükümdarım, öyle babamız. Bizler Moskova'dan kovulup sana koşan sadık kullarınız, çarımız. Uğrunda baş vermeye hazırız. Cesetlerimiz çarlık tahtına geçerken sana basmak olsun.

DÜZMECE DİMİTRİ

Metin olun günahsız muztaripler. Hele bir Moskova'ya varayım, o zaman Boris bana da, size de ettiklerinin hesabını verecektir. Moskova'da yeni ne var ne yok?

HRUŞÇEV

Şimdilik ortalık sessiz ama, halk artık çare için kurtulduğunu öğrenmiştir. Her yerde senin beyannameni okuyorlar, herkes seni bekliyor. Geçenlerde Boris gizlice senin sağlığına kadeh kaldıran iki boyarı ölümüne mahkûm etti.

DÜZMECE DİMİTRİ

Zavallı yüksek ruhlu boyarlar. Ama kısasa kısas. Godunov'da belâsını bulacaktır. Onun için neler diyorlar?

HRUŞÇEV

Kasvetli sarayına çekilmiş; korkunç, tasalı görünüyor. Yeni yeni idamlar hazırladığını anlaşıyor. Ama korku, onu için için kemiriyor. Ayakta duracak hali yok. Öyle sanıyorum ki artık son saati yakındır.

DÜZMECE DİMİTRİ

Yüksek ruhlu bir düşman olarak Boris'e kısa zamanda ölüm dilerim. Yoksa o caninin hali yaman olacaktır. Peki yerine kimi geçirmek niyetinde?

HRUŞÇEV

Bu yoldaki tasarlarını açığa vurmuyor ama, genç oğlu Feodor'u bize çar olarak tanıtmaya hazırlandığı anlaşılıyor.

DÜZMECE DİMİTRİ

Durmasın hazırlansın. Evdeki pazar çarşısına uymaz. (*Orada bulunanlardan birisine dönerek*) Sen kimsin?

KARELA

Bir Kazak. Serbest Don orduları, yiğit atamanlar [¹], küçük büyük bütün kazaklar adına nurlu gözlerini görmeye, onlar adına seni selâmlamaya geldim.

DÜZMECE DİMİTRİ

Don Kazaklarını tanırım. Saflarımda Kazak tuğlarını göreceğimden asla şüphe etmiyordum. Don ordumuza teşekkür ederim. Bugün kazakların haksız yere sıkıştırıldıklarını, yurtlarından kovulduklarını biliyorum. Ama Tanrı bize babamızın tahtına geçmek için yardım eder-

[¹] Kazak beyleri.

se, eskiden olduğu gibi sadık Don'dan, hür Don'dan hiçbir şey esirgemeyiz.

ŞAİR

(Yerlere kadar iğilir, Dimitri'nin eteğinden tutar).

Yüce prens, nur saçan çareviç.

DÜZMECE DİMİTRİ

Dileğin nedir?

ŞAİR

(Bir kâğıt uzatır).

Sürekli bir çalışmanın şu naçiz mahsulünü kabul etmek lûtfunda bulununuz.

DÜZMECE DİMİTRİ

Gözlerime inanamıyorum. Lâtince mısralar. Kılıçla sanat arasındaki bu bağdaşma çok, çok kutsal olsun. İkisi de bir çelenk altında kardeşçe kucaklaşıyor. Ben uzak şimal göğü altında doğdum. Ama Lâtin musa'sının sesi bana hiç de yabancı değildir, Parnas çiçeklerini severim. Şairlerin peygamberliklerine inanırım. Evet, ateşli göğüslerinin heyecan kaynağı olu-

şu boşuna değildir. Onların önceden terennüm ettiği zafer, mutlu bir zaferdir. Yaklaş dostum. Hatıram olarak bu armağanı kabul et. (*Ona bir yüzük verir*). Bir gün kaderin iradesi yerine gelir de, atalarımın tacını giyersem, tatlı sözlerini, yüksek ilhamlı şiirlerini, yeniden dinliyeceğimi umarım. *Musa gloriam coronat, gloriaque musam* [1]. Şimdi hoşça kalın dostlarım, yarın yine görüşürüz.

ODADAKİLER

Savaşa, savaşa! Yaşasın Dimitri, yaşasın büyük Moskova prensi!

SAMBOR'DA VOYVODA MNİŞEK'İN ŞATOSU

(*Aydınlatılmış odalar. Mızıka*)

VİŞNEVETSKİ, MNİŞEK MNİŞEK

O yalnız benim Marinam'la konuşuyor, o yalnız benim Marinam'la meşgul. Bu iş düğünle sona ereceğe benziyor. Doğru söyle Vişnevetski, kızımın bir gün çariçe olacağını hiç düşündün mü? Ha?

[1] Nasıl musa zafere taç giydirirse, zafer de musa'ya öyle taç giydirir.

VİŞNEVETSKİ

Evet şaşılacak iş.. ya, hizmetçimin Moskova tahtına çıkacağı hiç senin aklına gelir miydi Mnişek?

MNİŞEK

Söyle, Marinam'ı nasıl buluyorsun? Ben onun kulağına sadece, dikkat et Dimitri'yi elden kaçırma, diye fısıldadım. İş oldu bitti. Şimdi o kızın avucunda. *(Muzıka polka çalar. Düzmece, Marina ile ilk çift olarak gelir).*

MARİNA

(Yavaşça Dimitri'ye)

Evet akşama, saat on birde, söğütler yolunda, çeşmenin yanında *(ayrılırlar. İkinci çift).*

ERKEK

Dimitri bu kızda ne buluyor acaba?

KADIN

Bunda şaşacak ne var? Kız çok güzel.

ERKEK

Evet, mermer bir su perisi gibi: gözleri, dudakları cansız, gülümsemez *(Yeni çift).*

KADIN

Dimitri güzel, değil ama görünüşü sevimli, çar soyundan olduğu besbelli. (*Yeni çift*) .

KADIN

Sefere ne zaman çıkılacak?

ERKEK

Çareviç ne zaman emrederse, biz hazırız, ama öyle anlaşılıyor ki bayan Mnişek, Dimitri ile beraber bizi burada esir olarak alıkoyacak.

KADIN

Hoş bir esirlik doğrusu.

ERKEK

Tabîî, eğer siz... (*ayrılırlar. Odalar boşalır*).

MNİŞEK

Biz ihtiyarlar artık dans etmiyoruz; Mazurkanın sesleri artık bizi çağırmıyor. Lâtif elleri ne sıkıyor ne öpüyoruz. Ah, eski çapkınlıklarımı unutmadım! Ama şimdi öyle değil, öyle değil, eskisi gibi değil: gençlik doğrusu o kadar cesaretli değil, güzellik de o kadar çekici değil.

İtiraf et dostum: şimdi her şey biraz daha sönük. Bırakalım onları kendi hallerine, bırakalım, gidelim arkadaş. Ben yüz yıllık eski bir Macar şarabı açmalarını emrederim. Bu köşekte yavaş yavaş, baş başa bu güzel kokulu, koyu, enfes, şarabı içelim, bu arada öteden beriden konuşalım. Gidelim kardeş.

VİŞNEVETSKİ

Bu iyi bir şey dostum, gidelim.

GECE. BAHÇE. ÇEŞME

DÜZMECE DİMİTRİ

İşte çeşme. Buraya gelecek. Ben hiç de korkak bir adam olarak doğmuş değilim. Ölümü yakından, ta gözümün önünde gördüğüm olmuştur. Ama gözümü bile kırpmadım. Sonsuz bir hürriyetsizliğin beni tehdidettiği, kovaladığı zamanlarda bile ruhum kaygıya düşmedi. Fakat cüretli davranarak bu esirlikten kurtuldum. Peki ama şu anda nefesimi tıkayan nedir? Bir türlü yatışmıyan bu ürperiş neden? Arzumun giddetinden mi dersiniz? Hayır hayır, bu yine korkudan ileri geliyor. Bütün gün Marina ile bu gizli görüşmeyi bekledim. Boyuna ona neler söyliyeeeğimi, gururlu ruhumu nasıl okı-

yacağımı, kendisini nasıl Moskova Çariçesi diye çağıracağımı düşündüm durdum. Vakit geldi. Artık bir şey hatırlıyamıyorum. Önceden ezberlediğim söylevler şimdi bir türlü aklıma gelmiyor. Aşk kafamı altüst etti... İşte karşıda bir gölge... bir ses... Hayır değilmiş, ayın aldatıcı ışığı, rüzgârın hafif hışırtısı.

MARİNA

(Gelir)

Oo.. Çareviç!

DÜZMECE DİMİTRİ

Ta kendisi! Vücudum baştan aşağı buz kesildi.

MARİNA

Siz misiniz Dimitri?

DÜZMECE DİMİTRİ

Ne büyümlü ses, ne tatlı ses! (Ona yaklaşır). En sonra gelebildin mi? İssız gecenin koinun-da, yanibaşımda seni mi görüyorum? Bu can sıkıcı gün ne kadar da ağır geçti! Akşamın alaca karanlığı ne kadar uzun sürdü! Bu karanlık gecede seni ne kadar bekledim!

MARİNA

Saatler geçip gidiyor. Vaktim de az. Hem ben buraya bir âşıkın tatlı sözlerini dinlemeye gelmedim. Söze ne hacet, beni sevdiğine inanıyorum. Ama dinle, talihimi senin fırtınalı, kararsız talihinle birleştirmeye karar verdim. Yalnız Dimitri, senden bir şey istemek hakkımdır: içindeki en gizli umutları, niyetleri hattâ korkuları bile bana açıkça söyleyeceksin. Ben, çocukça, gözü kapalı, bir erkeğin hafif isteklerine boyun eğen, sessiz bir odalık gibi değil, seninle el ele vererek, sana yaraşır bir eş, Moskova Çarının bir yardımcısı olarak hayata atılmak istiyorum.

DÜZMECE DİMİTRİ

Marina, bırak da hiç olmazsa bir saat kaderimi, kaygılarımı, korkularımı unutayım. Sen de ne olur, karşında Çareviç bulunduğunu unut. Bana, beğenerek seçtiğin, bir bakışınla bahtiyar olan bir sevgili göziyle bak Marina. Ne olur, aşkımın yalvarışlarına kulak ver. Bırak da kalbimi dolduran her şeyi sana söyleyeyim.

MARİNA

Şimdi bunların sırası değil prens. Geç ka-
lıyorsun. Bu arada taraftarlarının sana olan
bağlılıkları gevşiyor. Təhlike günden güne ar-
tıyor; zorluklar, güçlükler çoğalıyor. Ortalıkta
şüpheli sözler dolaşmaya başladı. Herkes yeni
yei olaylar bekliyor. Godunov da şüphesiz bir
yandan tedbirler almaktadır.

DÜZMECE DİMİTRİ

Godunov'dan bana ne? Benim biricik saade-
tim olan aşkın Godunov'un elinde mi? Hayır,
şimdi onun tahtına tacına, çarlık kudretine al-
dırış etmeden bakıyorum. Benim için yalnız
senin aşkın var. Sensiz ne hayat, ne parlak za-
ferler, ne Rus saltanatı gözümde yok. İssız boz-
kır ortasında, yoksul kulübede, seninle baş ba-
şa geçecek bir hayatı çarın tahtına tacına de-
ğışmem. Senin aşkın....

MARİNA

Utan; yüksek, kutsal ödevini nasıl unutu-
yorsun? Mevkiini, hayatın bütün sevinçlerin-
den, bütün zevklerinden daha üstün tutmalısın.
Hiçbir şey onun eşi, benzeri olamaz. Şunu iyi-

ce bil ki, ben elimi, aşkımınla çılgınca yanıp tu-
tuşan bir delikanlıya değil, kaderin lûtfiyle
ölümden kurtulan Moskova tahtının mirasçısı-
sına, Çareviçe kıvançla, güvenle uzatıyorum.

DÜZMECE DİMİTRİ

Beni üzme güzel Marina. Demek sen, beni
değil de tacımı seçtin. Bunu söyleme sakın! Ma-
rina! Sözlerinle kalbimde ne unulmaz bir ya-
ra açtığını biliyor musun? Nasıl olur, eğer, ah
bu ne korkunç şüphe.. söyle, eğer kör talihin
iradesiyle çar soyundan gelmemiş olsaydım,
eğer çoktan beri dünyaca unutulmuş olan
İvan'ın oğlu değil de başka birisi olsaydım, o
zaman beni.. beni sevmiyecek miydin?

MARİNA

Dimitri, sen ondan başka biri olamazsın;
ben de ondan başka birisini sevemem.

DÜZMECE DİMİTRİ

Ah, yeter artık! Ben bir ölü ile, ona ait bir
kızın sevgisini paylaşmak istemem. Bu kadar
iki yüzlülük yetişir! Gerçeği olduğu gibi söyli-
yeceğim; bil ki senin Dimitri'n çoktan ölmüş-
tür, bir daha da dirilmiyecektir. Kim olduğu-
mu öğrenmek ister misin? Peki söyliyeyim:

ben manastır hayatından usanarak kaçan yoksul bir papaz çömeziyim. Manastırda iken dünyaya parmak ısırtacak bir plân hazırlamıştım. Düşündüğümü yaptım; bir gün manastırdan kaçtım; Ukrayna'nın coşkun ruhlu kazaklarına sığındım; orada ata binmeyi, kılıç kullanmayı öğrendim. Sonra size geldim, kendimi Dimitri olarak tanıttım. Kuşbeyinli Polonyalıları kandırdım. Sen ne dersin buna gururlu Marina? İtirafларım hoşuna gitti mi? Neye susuyorsun?

MARİNA

Ne ayıp, ne ayıp! Benim için ne felâket!
(*bir müddet susarlar*).

DÜZMECE DİMİTRİ

(*Kendi kendine*)

Sinirlerime hâkim olamamak başıma neler açtı! Bunca uğraşmalarla elde ettiğim bir saadet, belki de bir daha ele geçmemek üzere kaybettim. Ne yaptım ben, ne delilik ettim? (*yüksek sesle*). Anlaşıldı, prens olmıyan birisinin aşkı sana utanç veriyor. Artık o uğursuz kelimeyi söyleyebilirsin; kaderim şimdi senin elinde; hükmünü ver: bekliyorum. (*Diz çöker*).

MARİNA

Ayağa kalk, zavallı düzmece. Gururlu gönlümü tıpkı görgüsüz, zayıf bir kıza yapıldığı gibi önümde diz çökerek yumuşatacağını sanıyorsun, aldanıyorsun, dostum. Ben nice asil şövalyelerin, nice kontların ayaklarına kapandığını gördüm. Onların yalvarışlarına bile aldırış etmedim. Nerde kaldı ki senin gibi bir manastır kaçkınına...

DÜZMECE DİMİTRİ

(*Ayağa kalkar*)

Genç düzmeceyi hakîr görme. Belki onda Moskova tahtına yaraşır, senin değer biçilmez eline yaraşır, meziyetler gizlidir.

MARİNA

Sen darağacına yaraşırsın, küstah!

DÜZMECE DİMİTRİ

Suçluyum: gurura kapılarak Tanrıyı aldattım, çarları aldattım; bütün dünyaya yalan söyledim. Ama, beni astırmak Marina, sana düşmez: sana karşı dürüst hareket ettim. Seni aldatmak istemedim. Sen benim için,

önünde iki yüzlüce davramaya cesaret edemediğim biricik aziz varlıksın. Aşk, hem de kışkanç, körükörüne bir aşk, bütün bunları bana söyledi.

MARİNA

Şu çılgının övündüğü şeye de bakın! Senden bu itirafları istiyen mi vardı? Adı samı yok bir serseri olduğunu öğrendikten sonra, ben nasıl olur da kendimi sana verebilirim? Mademki bir defa akla hayale sığmaz bir düzenle iki milleti kandırdın, hiç olmazsa sonuna kadar bu başarını yürütseydin; direnerek bu büyük, ebedî yalanını gizli tutmayı bilseydin. Sen budalalık edip de ayıbını meydana vurduktan sonra, ben soyumu sopumu, genç kızlığımı unuttur da nasıl talihimi sana bağliyabilirim? Aşk yüzünden geveze olmuşsun. Doğrusu, bugüne kadar dostluğuna güvenerek babama, sevince kapılarak kiralımıza, en sonra sadık bir hizmetçi gayretiyle Vişnevetski'ye sırrını açmamış olmana şaşıyorum.

DÜZMECE DİMİTRİ

Sana andiçerim ki, kalbimdeki bu sırrı bana söyletebilen tek insan sensin. Andiçerim ki,

hiçbir zaman, hiçbir yerde, ne ziyafetlerde çıl-gınca kadeh kaldırdığımız sıralarda, ne senli benli arkadaş konuşmalarında, ne bıçak altında, ne işkencelerin dayanılmaz acıları içinde, bu büyük sırrı ağzımdan kaçırınıyacağım.

MARİNA

Mademki andiçiyorsun, demek inanmam lâ-zım. Evet inanıyorum! Ama ne üzerine andiç-tiğini öğrenebilir miyim? Cezvitlerin eline dü-şen dindar bir çocuk gibi Tanrı adına mı, asıl bir şövalye gibi onurun, namusun üzerine mi, yoksa bir çar oğlu olduğun için, doğrudan doğ-ruya bir çar söziyle mi andiçiyorsun? Söyle?

DÜZMECE DİMİTRİ

(Gururlu)

Korkunç İvan'ın ruhu, mezarından kalkarak beni kendisine evlât edindi, bana Dimitri adı-nı verdi. İşte bu ruh, halkı etrafıma toplayıp ayaklandırmıştır. Bu ruh, Boris'in benim elim-le kurban olmasını takdir etmiştir. Ben Çare-viçim, bu kadar işte. Gururlu bir Lehli kız kar-şısında kendimi bu kadar küçülttüğüm için u-tanıyorum. Bir daha görüşmemek üzere Tan-

rıya ısmarladık. Öyle umuyorum ki, kanlı savaş oyunları, kaderimin büyük dâvaları aşk acılarımı dindirecektir. Bu utanılacak ihtirasın ateşi söndüğü zaman, yüzünü bile görmek isteyeceğim. Artık gidiyorum. Beni ya mezar bekliyor, ya Rus tahtı. Ya şerefli bir asker gibi savaşta öleceğim, ya bir canı gibi bir meydana başım vurulacak. Sen benim eşim olamazsın, kaderimi paylaşamazsın. Bir gün belki de böyle bir talihi teptiğin için esefleneceksin.

MARİNA

Ya senin bu küstahça hileni herkesin önünde açığa vurursam halin nice olur?

DÜZMECE DİMİTRİ

Bunu söylemekle beni korkutacağını mı sanıyorsun? Bir Polonyalı kıza, Rus çareviçinden daha mı çok inanacaklarını sanıyorsun? Şunu bil ki, ne kıral, ne papa, ne de prensler söylediklerimin doğru olup olmadıklarına bakmıyorlar. Dimitri olmuşum, olmamışım, onlara ne? Ben kargaşalık için, savaş için elde bir babaneyim. Onlara da zaten bu lâzım. Sana gelince hırçın kız, inan bana, onlar seni susturmakta asla gecikmezler. Tanrıya ısmarladık.

MARİNA

Dur çareviç. Artık çocukça değil, erkekçe konuşmaya başladın. Bu sözlerinden sonra seninle barışabilirim, prens. Çılgınlığını, taşkınlığını unutuyor, gözümün önünde yine Dimitri'yi görüyorum. Ama, dinle beni. Şimdi tam sırasıdır. Uyan artık, vakit kaybetmeden ordularını hemen Moskova üzerine sür; Kremliini temizle, Rus tahtına otur; sonra da evlenmek için bana bir elçi gönder. Yalnız Tanrı şahit olsun ki, Godunov'u devirip tahta ayak basıncaya kadar, senden aşk sözleri işitmek istemiyorum (*çıkarak*).

*DÜZMECE DİMİTRİ**(Yalnız)*

Ah, benim için Godunov'la çarpışmak, bir saray Cizviti ile kurnazlık yarışı etmek, bir kadınla uğraşmaktan daha kolaydır. Tanrıdan bulsunlar, onlara güc yetmez. Kadın, karıştırır, kıvrır, ele avuca sığmaz, gözdağı verir, ısırır. Yılan, tıpkı bir yılan! Biraz önce onun yüzünden boşuna titremedim. Az kalsın, beni ele verip yok edecekti. Ama artık kararımı verdim: yarın askerlerimi yola çıkarıyorum.

LİTVANYA SINIRI

(16 ilkteşrin 1604)

*Prens KURBSKİ, DÜZMECE DİMİTRİ**(İkisi de at üzerinde. Ordu sınıra yaklaşmaktadır.)**KURBSKİ**(En önde atını koşturur)*

İşte işte, orası işte. Rusya sınırı! Kutsal Rusya, vatanım! Ben seninim! Üstümden yabancı ülkelerin tozunu tiksinererek silkiyor, yur-dumun temiz havasını kana kana içime çekiyorum. Sevgili babacığım, ruhun da, kemiklerin de sürgün yerindeki mezarında artık rahat uyusun. Kazan'ı yıldırان ata yadigârı ünlü kılıcımız, Moskova Çarlarına hizmet eden yaman kılıcımız işte yine parıldadı. Bu kılıç, bel bağladığı hükümdarı uğrunda, bugün yine savaş alanlarında çarpışmanın sevincini duyacaktır.

*DÜZMECE DİMİTRİ**(Başını önüne eğmiş, at üzerinde gelir)*

Ne bahtiyar adam! temiz ruhu, sevinçle, şerefle coşuyor. Seni kıskanıyorum yiğitim. Sür-

gün hayatında yetişen Kurbški'nin oğlu, babana edilen hakaretleri unutup da hakça çar olan İvan'ın oğlu uğrunda kan dökerek onu memlekete götürmeye hazırlanıyorsun. Böylece rahmetli babanın günahlarını da bağışlatmış oluyorsun. Ruhun nekadar sevinç içinde yüzse yedirir.

KURBSKİ

Neden senin de gönlün şen olmasın? İşte Rusya'mız karşıda.. O, baştan başa senindir çareviç. Orada seni seven bütün kalbler, senin Moskovan, senin Kremlinin, senin saltanatın, kucak açmış seni bekliyorlar.

DÜZMECE DİMİTRİ

Şu var ki Kurbški, yine Rus kanı dökülecek! Sizler çar uğruna kılıç çekiyorsunuz, bu yüzden gönlünüz rahattır. Ben ise sizi, kardeşlerimiz üzerine saldırtıyorum. Litvanya'yı Rusya'ya karşı ayaklandırıdım, düşmanımıza güzel Moskova'nın kutsal yolunu gösteriyorum. Ama bunun günahı benim boynumda değil, senin boynundadır, Çar katili Boris. İleri!

KURBSKI

İleri! Kahrolsun Godunov! *(Atlarını sürerler. Askerler sınırı aşarlar).*

ÇARLIK ŞÛRASI

ÇAR, PATRİK, BOYARLAR

ÇAR

Nasıl olur da, bir manastır kaçkını, üzerimize cani askerlerini saldırmaya, bize göz dağı verici mektuplar yazmaya yeltenir. Artık bu kadarı yeter. Bu çılgın herife haddini bildirmenin zamanı gelmiştir. Trubetski, Basmanov siz onun üzerine gidiniz; sadık komanlarımın yardıma ihtiyaçları var. Âsiler Çernigov şehrini kuşatmışlar. Şehri de, halkı da kurtarın.

BASMANOV

Hükümdarım, üç aya varmadan her şey yoluna girecek, Düzmecenin adı bile işitilmez olacaktır. Tanrı adına andiçerim ki, onu acayip bir canavar gibi demir kafes içinde Moskovaya getireceğiz. *(Trubetski ile beraber çıkarlar)*

ÇAR

İsveç hükümdarı bana bir elçi gönderdi, bağlaşma teklifinde bulundu. Ama bizim yabancı yardımına ihtiyacımız yok; hainleri, Lehli-leri ezecek kadar kuvvetimiz olduğu için bu teklifi kabul etmedim. Şçelkalov, komutanlara buyruklar gönderilsin, atlarına binsinler bugün de eskiden olduğu gibi, herkesi hizmete çağırınsınlar. Manastırlarda hizmet edenleri de çağırınsınlar. Eski zamanlarda, vatanın tehlikeye düştüğü sıralarda, keşişler bile savaşa koşarlardı. Biz bugün onları tedirgin etmek istemiyoruz; bize yalnız dua etsinler, yetişir. Çarın buyruğu, boyarların kararı bu merkezdedir. Şimdi şu önemli meseleyi çözelim: biliyORSUnuz ki, bu küstah düzmece, her yanda kötü kötü şayialar çıkartıyor, her yana gönderdiği mektuplarla kaygı, şüphe tohumları saçıyor; meydanlarda isyankâr fışkoslar dolaşıyor. Ruhlar, için için kaynıyor... Bunları yatıştırmalı. Ölüm cezasının önünü almak isterim, ama nasıl, ne ile? Şimdi bunu çözelim. İlk önce sen düşünceni söyle kutsal baba.

PATRİK

Yüksek hükümdar, ruhuna merhamet, şefkat, sabır bahşeden ulu Tanrıya hamdolsun.

Sen bir günahkârı yok etmek istemiyorsun. Yolunu sapıtanların, uslanmalarını sessiz sessiz bekliyorsun. Onlar yola gelecek, hakikat güneşi yine ebedî olarak parlıyacak, herkesi aydınlatacaktır. Dünya işlerinde pek anlayışlı bir hâkim olmıyan bu sadakatli din adamın bugün sana düşüncesini bildirmek cüretini gösteriyor. Şeytana uyan bir papaz bozuntusu, tıpkı âyin cübbesini aşırıp üzerine giyen bir hırsız gibi, çareviçin adını almış, halk arasında kendisini Dimitri diye tanıtabilmiştir. Ama sırtından bu cübbe alındıktan sonra ne mal olduğu bütün çıplaklığıyla meydana çıkacak, kendisi bile bu halinden utanacaktır. Tanrı da bize şimdiden bunu ispat edecek bir alâmet vermiş bulunuyor. Dinle hükümdarım: bundan altı yıl önce, Tanrı seni çar olarak kutladığı yılda, bir gün akşam üzeri yanıma çok ihtiyar, kendi halinde bir çoban geldi, bana şu mucizeli sırrı açtı: «Genç yaşımda dedi, kör oldum. O günden ihtiyarlık çağıma kadar, gündüzle geceyi ayırdedemiyordum. Boşuna birtakım ilâçlarla, birtakım esrarlı okuyup üflemelerle gözlerimi tedaviye çalıştım. Boşuna büyük manastırlara gidip dualar ediyordum. Boşuna kutsal kaynakların şifalı sularını kapalı gözlerime sürüyordum. Bir

türlü Tanrı bana şifa vermedi. Böylece bütün umutlarım kayboldu, gitgide karanlığıma alıştım. Artık rüyalarım da bile, eskiden gördüğüm şeyleri göremiyor, yalnız sesleri işitiyordum. Bir gün derin uykuya daldığım bir sırada, bir çocuk sesi kulağıma çalındı. Bana şu sözleri söylüyordu: kalk babacığım, Ugliç şehrine git, Preobrejenye kilisesindeki mezarım üzerinde dua et. Tanrı merhametlidir. Ben de sana şefaath ederim., Bu çocuk sesine “Sen kimsin?., diye sordum. “Ben Çareviç Dimitri’yim., karşılığını verdi. Göklerin çarı beni melekleri arasına aldı; bana büyük mucizeler göstermek gücünü verdi. Durma ihtiyar, git oraya., Uyandım, olur ya, belki Tanrı, son günlerimde bana şifa vermeyi dilemiştir, diye düşündüm. Bu düşünce iledir ki, uzun bir yolculuğu göze alarak Ugliç’e vardım. Büyük kiliseye girdim. Öğle âyini dinledim. İçten yanıp tutuşarak kana kana ağladım. Öyle tatlı tatlı ağladım ki, sanki körlüğüm de göz yaşlarımla birlikte aktı gitti. Halk kiliseden çıkmaya başlayınca torunuma “İvan dedim, beni Çareviç Dimitri’nin mezarına götür., Çocuk beni götürdü. Orada, mezarın başında sessiz sessiz dua ettim. Sonra gözlerim açıldı. Karşımda Tanrının dünyasını,

torunumu, mezarı gördüm.,, İşte hükümdarımı ihtiyar bana bunları anlattı. (*Genel bir şaşkınlık.... Patrik konuşurken Boris birkaç defa mendiliyle yüzündeki terleri siler*). O zaman Ugliçe bu işi iyice öğrenmek için adamlar gönderdim. Döndükleri zaman birçok hastaların böylece çareviçin mezarı başında şifa bulduklarını söylediler. Bana kalırsa, bu kutsal kemikleri Kremline getirip Arhangel'sk katedraline koymalı. O zaman halk bu dinsiz caninin yalanını anlar, şeytanın kuvveti de ortadan kaybolur gider. (*Susarlar*).

ŞUYSKI

Ulu Tanrının hak yolunu kimbilebilir kutsal baba? Hüküm vermek bana düşmez. Belki Tanrı bu çocuğun ölüsüne mucizeli bir şifa kudreti vermiştir. Ama halkın kaynaşmasını incelerken daha dikkatli, daha soğukkanlı davranmalıyız. Bu, fırtınalı, bulanık zamanlarda böyle büyük bir işi başarabileceğimize hiç aklım yatmıyor. Bunu yaparsak din işlerini dünya işlerine alet etmek küstahlığında bulduğumuzu söylemezler mi? Zaten halkın bugün sağı solu belli değil, çılgın gibi bir oraya, bir buraya koşuyor. Ortalıktaki bunca gürültüler

yetmiyormuş gibi, kafaları bir de böyle önemli, şaşırtıcı bir haberle harekete getirmek doğru olmasa gerek. Bu papaz bozuntusunun yaydığı yalan yanlış sözlerin önüne geçmek gerek, bunu ben de biliyorum. Ama bunun başka yolları da vardır. Siz bana sadece müsaade edin hü-kümdarım, ben meydanda toplanan halka bu serserinin iğrenç yalanını açıkça anlatır, onu çılğınca hareketlerden vazgeçiririm.

ÇAR

Öyle olsun. Kutsal baba, bugün seni daireme davet ediyorum, seninle baş başa konuşmaya ihtiyacım var (*Çıkar, arkasından da bütün boyarlar çıkarlar*).

BİRİNCİ BOYAR

(*Hafif sesle diğerlerine*)

Hükümdarın benzi attı; yüzünden de biteviye iri iri ter damlaları akıyordu, dikkat ettin mi?

İKİNCİ BOYAR

Doğrusunu istersen, ben cesaret edip de gözlerimi kaldıramadım, kımıldamak şöyle dursun nefes bile alamadım.

BİRİNCİ BOYAR

Aşkolsun Prens Şuyski'ye. Vaziyeti kurtardı.

**NOVGOROD-SEVERSKİ YAKININDA
BİR OVA**

(21 ilkkânun 1604)

ASKERLER

(*Karmakarışık kaçarlar*)

Felâket, felâket! Çareviç! Lehliler! İşte onlar! İşte onlar! (*Yüzbaşı Marjeret'le Valter Rozen girerler*).

MARJERET

Nereye, nereye? allons... [1]: geriye dönün!

KAÇANLARDAN BİRİ

Canın isterse kendin geriye dön melûn gâvur!

MARJERET

Quoi? quoi [2].

[1] Haydi.

[2] Ne? Ne?

DİÇERİ

Kva! kva! Seni deniz aşırı kurbağa seni, Rus çareviçi hakkında vaklamak hoşuna gidiyor. Biz ise ortodoksuz.

MARJERET

Qu'est-ce à dire provoslavni?... Sacrés gueux, maudite canaille! Mordieu, mein Herr, j'enrage, on dirait que ça n'a pas de bras pour frapper, ça n'a pas des jambes pour foutre le camp [1].

V. ROZEN

Es ist Schande. [2].

MARJERET

Ventre-saint-gris! je ne bouge plus d'un pas-puisque le vin est tiré il faut le boire. Qu'en dites-vous, mein Herr [3].

[1] Pravoslavni (Ortodoks) ne demek? Pis baldırı çıplaklar, melûn alçaklar; Allah kahretsin, bayım, nerde ise öfkeden kuduracağını. Onların vurmak için kolları yok, tüyüp gitmek için ayakları vardır.

[2] Rezalet.

[3] Geçmişî kınalılar! Artık bir adım bile yerinden kınıldamam. Mademki işe başlandı, sonunu getirmeli. Siz ne dersiniz bayım?

V. ROZEN

Sie haben Recht [¹].

MARJERET

Tudieu, il y fait chaud! Ce diable de Samozvanetz, comme il l'appellent, est un bougre qui a du poil au cul. Qu'en pensez vous, mein Herr [²]?

V. ROZEN

Oh, ja [³]!.

MARJERET

Hé! voyez donc, voyez donc! L'action s'engage sur les derrières de l'ennemi. Ce doit être le brave Basmanoff qui aurait fait une sortie [⁴].

V. ROZEN

Ich glaube das [⁵]. (*Almanlar girerler*).

[¹] Hakkınız var.

[²] Vay canına amma da sıcak. Bu Samozvanetz (Düzmece) denilen şeytan yaman herif doğrusu. Siz ne düşünüyorsunuz bayım?

[³] Evet doğru.

[⁴] Bakın bakın. Savaş düşmanın arkasında başladı. Bu bir çıkış yapmış olan cesur Basmanov olsa gerek.

[⁵] Her hlade.

MARJERET

Ha, ha! voici nos Allemands. Messieurs!...
Mein Her, dites leur donc de se rallier et, sac-
rebleu, chargeons [1].

V. ROZEN

Sehr gut. Halt. (*Almanlar dizilirler*) Marsch.

ALMANLAR

(*Yürürler*)

Hilf Gott [2] (*Çarpışma başlar, Ruslar tek-
rar kaçarlar*).

LEHLİLER

Zafer! Zafer! Yaşasın çar Dimitri!

DİMİTRİ

Ateş kes borusu çalınsın! Zaferi kazandık.
Yetişir. Rus kanını esirgiyelim. Ateşi kesin!
(*Borular çalar, trampetler vurulur*).

[1] Bak bak. İşte bizim Almanlar. Baylar! Bayım,
söyleyin onlara toplansınlar. Vallahi yine hücumla geçeriz.

[2] Tanrı yardımcınız olsun.

MOSKOVADA KATEDRAL MEYDANI

HALK

BİRİNCİ ADAM

Çar kiliseden çabuk çıkar mı dersin?

İKİNCİ ADAM

Öğle âyini bitti. Şimdi dua başlamıştır.

BİRİNCİ ADAM

Nasıl oldu? Onu lânetlediler mi?

İKİNCİ ADAM

Ben kilisenin kapısına yakındım. Papazın “Grişka Otrepiev afaroz edilmiştir..” diye bağırdığını duydum.

BİRİNCİ ADAM

İstedikleri kadar lânetlesinler. Çareviçin Otrepiev’le ne ilgisi var?

İKİNCİ ADAM

Şimdi çareviçi de rahmetle anıyorlar.

BİRİNCİ ADAM

Yaşıyan bir adamı rahmetle anmak da ne oluyor? Bu dinsizlerin başına neler gelecek, göreceksin.

ÜÇÜNCÜ ADAM

Bir gürültü, işitiliyor. Çar olmasın?

DÖRDÜNCÜ ADAM

Hayır hayır divane geliyor.

(Divane gelir. Başında demir bir şapka vardır. Vücudunu zincirlerle sarmıştır. Etrafını çocuklar kuşatmıştır).

ÇOCUKLAR

Nikola, Nikola, demirbaş Nikola.. trr, trrr...

İHTİYAR KADIN

Piç kuruları, savulun gidin zavallının başından. Aziz insan, günahkârım, bana dua et, ne olur.

DİVANE

Bir kuruş versene. Bir kuruş versene.

İHTİYAR KADIN

Al sana bir kuruş, bana dua et.

DİVANE

(*Yere oturur, türkü söyler*).

Ay arabayla gezer,
Kedi yavrusuyla ağlar
Ey divane kalk
Tanrıya yalvar.

BİR ÇOCUK

Merhaba divane, neye şapkanı çıkarmıyorsun? (*Demir şapkasına parmağı ile vurur*). Nasıl da çın çın ötüyor.

DİVANE

Ama benim de bir kuruşum var.

ÇOCUK

Yok canım, hele göster bakalım. (*Kuruşu elinden kapar kaçır*).

DİVANE

(*Ağlar*)

Kuruşumu aldılar. Beni rahat bırakmıyorlar.

HALK

Çar geliyor. Çar geliyor. (*Çar kiliseden çıkar. Bir boyar dilencilere sadaka verir. Arkadan diğer boyarlar gelir*).

DİVANE

Boris, Boris, çocuklar Nikolayı rahat bırakmıyorlar.

ÇAR

Sadaka versinler ona. Sorun niçin ağlıyor bakalım.

DİVANE

Nikolayı çocuklar rahat bırakmıyor. Emret de onları kessinler. Tıpkı senin küçük Çareviçi kestiğin gibi.

BOYARLAR

Defol oradan budala herif. Defol oradan. Yakalayın şunu.

ÇAR

Bırakın, dokunmayın. Zavallı Nikola, benim için dua et. (*Gider*).

*DİVANE**(Arkasından)*

Olmaz, olmaz, çocuk öldüren çar için dua edilmez. Meryem anamız bunu emretmiyor.

SEVSK*DÜZMECE DİMİTRİ, adamlarıyla birlikte**DÜZMECE DİMİTRİ*

Esir nerede?

LEHLİ

Burada efendimiz.

DÜZMECE DİMİTRİ

Onu bana getirin. *(Rus esiri girer).* Sen kimsin?

ESİR

Rojnov, bir Moskova asılzadesi.

DÜZMECE DİMİTRİ

Çoktan beri mi hizmettesin?

ESİR

Bir ay kadar var.

DÜZMECE DİMİTRİ

Bana karşı kılıç çekmeye utanmıyor musun, Rojnov?

ESİR

Elden ne gelir, biz hareketlerimizde hür değiliz ki..

DÜZMECE DİMİTRİ

Sen Severski savaşında bulundun mu?

ESİR

Hayır, savaştan ancak iki hafta sonra Moskova'dan geldim.

DÜZMECE DİMİTRİ

Godunov ne yapıyor?

ESİR

Savaşın kaybedilmesi, Mistislavski'nin yaralanması, onu çok sarstı. Şuyski'yi başkomutanlığa geçirdi.

DÜZMECE DİMİTRİ

Peki neye, Basmanov'u Moskova'ya çağırttı?

ESİR

Çar, gösterdiği yaralılara karşılık ona şerefli bir mevki verdi, birçok altın ihsan etti. Basmanov şimdi Çarlık Şûrasındadır.

DÜZMECE DİMİTRİ

Orduda daha yararlı olurdu ya, ne ise. Moskova'da daha neler olup bitiyor?

ESİR

Tanrıya şükür, her şey sükûnet içinde.

DÜZMECE DİMİTRİ

Peki, beni bekliyorlar mı?

ESİR

Tanrı bilir. Orada şimdi kimse senin sözünü bile etmeye cesaret edemiyor. Adamın dilini, kafasını bile kesiyorlar. Gün geçmez ki bir adam bu yüzden öldürülmüş olmasın. Cezaevleri tıklım tıklım dolu. Meydanda üç adam bir araya geldi mi, bir de bakıyorsun, onların yanında bir hafiye belirmiş. Hükümdar boş zamanlarında, jurnalcıları kendisi sorguya çekiyor. Felâket mi felâket. İyisi mi susmalı.

DÜZMECE DİMİTRİ

Demek Boris'in adamları, hiç de imrenilecek bir hayat sürmüyor. Peki ordu nasıl?

ESİR

Ordu mu? Giydiriliyor, içiriliyor, yediriliyor. Halinden memnun.

DÜZMECE DİMİTRİ

Ordu kalabalık mı?

ESİR

Tanrı bilir.

DÜZMECE DİMİTRİ

Otuz bin kadar var mı?

ESİR

Elli bin kadar olsa gerek.

DÜZMECE DİMİTRİ

(Düşünceye dalar, etrafındakiler birbirlerine bakışır).

Peki, karargâhınızda benim için neler söyleniyor?

ESİR

Senin iyi bir adam olduğunu söylüyorlar. Sakın bu sözlerle kızmayın, "Haydudun biridir ama, mert adamdır," diyorlar.

DÜZMECE DİMİTRİ*(Güler)*

Bunu, yapacağım işlerle onlara göstereceğim. Dostlarım, Şuyski'nin gelmesini beklemiyelim. Şimdiden sizleri kutlarım. Yarın savaş var. (Çıkar).

HEPSİ

Yaşasın Dimitri.

LEHLİ

Demek yarın savaş var. Onlar elli bin, bizse on beş bini bile bulmayız. Bu adam çıldırmış.

BAŞKA BİR LEHLİ

Saçma konuşma, bir Lehli beş yüz Moskafa karşı durabilir dostum.

ESİR

Evet, karşı durabilir, ama iş dövüşe gelince bir tanesiyle bile başa çıkamaz, kaçarsın, o kadar böbürlenme.

LEHLİ

Eğer elinde kılıcın olsaydı, seni bununla
(*kılıcını gösterir*) yola getirirdim. Küstah esir.

ESİR

Biz Ruslar kılıcsız da iş görürüz, nasıl var
mısın? Aptal herif. (*Yumruğunu gösterir, Leh-
li onu gururla süzer, bir yana çekilir. Orada-
kilerin hepsi gülüşürler*).

ORMAN**DÜZMECE DİMİTRİ, PUŞKİN**

(*Uzakta can çekişen bir at görünür*)

DÜZMECE DİMİTRİ

Zavallı atım, bugün son çarpışmada ne kadar
dinç koşuyor, yaralı olduğu halde alabildiğine
beni sırtında taşıyordu. Zavallı atım.

PUŞKİN

(*Kendi kendine*)

Acıdığı şeye bakın şunun. Bütün ordumuz
darmadağın oldu, tutmuş da atına ağlıyor.

DÜZMECE DİMİTRİ

Belki derin yarası yüzünden bitkin bir halle gelmiştir. Nerde ise kendine gelir, ayağa kalkar, ne dersin?

PUŞKİN

Nerdee.. At can çekişiyor.

DÜZMECE DİMİTRİ

(Ata yaklaşıyor)

Zavallı atım.. ne yapmalı? Gemini çıkarıp, eğerini alayım da, hiç olmazsa, rahat rahat ölsün. *(Eğeri alır, birkaç Lehli girer)*. Merhaba baylar. Kurbski nerde? Aranızda onu göremiyorum. Bugün, savaşın en çok kızıştığı bir yerde onu ileri atılırken görmüştüm. Sayısız düşmanın yalın kılıçlariyle sarılmıştı, ama onun kılıcı hepsinden üstün görünüyor, korkunç narası bütün sesleri bastırıyordu. Nerde benim yigitim.

LEHLİ

Ölüsü savaş alanında yatıyor.

DÜZMECE DİMİTRİ

Bu yiğit adama her türlü şeref yaraşır. Ruhu nur içinde yatsın. Savaşta bizimkiler nekadar da çok kırıldı. Hain, cani, melûn Kazaklar, sizler bizi mahvettiniz. Düşmanın saldırısına üç dakika bile dayanamadılar. Alacakları olsun, onların onda birini astıracağım. Haydutlar.

PUŞKİN

Burada kim suçlu, kim suçsuz bilmiyorum ama, biz büsbütün ezildik, perişan olduk.

DÜZMECE DİMİTRİ

Savaşı kazanmak üzere idik, ben ilk safın başındaydım. Ama Almanlar bizi adamakıllı hırpaladılar, yiğit adamlar doğrusu, vallahi yiğit adamlar. Bunun için onları sevdim. Muhafız alayımı mutlaka onlardan teşkil edeceğim.

PUŞKİN

İyi ama, bu gece nerde yatacağız?

DÜZMECE DİMİTRİ

Nerde olacak, burada ormanda.. burada yatılmaz mı? Tanyeri ağarır ağarmaz yola çıkı-

rız. Öğleye doğru Rılsk'e varırız. Hayırlı gece-
ler. (*Başının altına eğeri kor, yatar, uyur*).

PUŞKİN

Rahat uykular çareviç. Bozguna uğradı. Ka-
çarak yakasını kurtarmak istiyor. Saf bir çocuk
gibi kaygısız. Tanrının gücü, şüphe yok ki, onu
koruyor. Bizler de dostlarımız, cesaretimizi, umu-
dumuzu kaybetmiyelim.

MOSKOVA, ÇAR SARAYI

BASMANOV, BORİS

ÇAR

Onu yendik ama neye yarar? Bu zaferi bo-
şuna kazandık. O, dağılan ordusunu yeniden
toplıyarak Putivl kalesinden bizi tehdit edi-
yor. Bu arada bizim kahramanlar ne yapıyor
dersiniz? Krom'u kuşatmışlar, bekliyorlar. Bir
avuç Kazak da çürük kale mazgalları arkasın-
dan onlarla alay edip duruyor. Ne şeref? Ha-
yır, onlardan hoşnut değilim. Seni onlara ko-
mutan göndereceğim. Ben, komutanlarda asil-
liği değil, aklı üstün tutarım. Onlar bu saçma
pâye usullerinden mahrum olmanın acısını ta-
tacaklardır. Bu asalet düşkünlerinin şikâyetle-

rine, son vermenin, bu öldürücü göreneği ortadan kaldırmanın zamanı gelmiştir.

BASMANOV

Hükümdarım, bunca kargaşalıklara, bunca soy üstünlüğü kavgalarına yol açan bu pâyeye kitaplarının ateşe atıldığı gün, en mutlu bir gün olacaktır.

ÇAR

O gün uzak değildir. Hele bir halk arasındaki şu kargaşalığı yatıştırayım da..

BASMANOV

Halka ne bakıyorsun. Nasıl hoyrat bir binnek atı gemi azıya alırsa, nasıl bir oğul babasına karşı gelirse, halkta da her zaman kargaşalığa karşı gizli bir meyil vardır. Sonunda iş yine olacağına varır. Binici, atının dizginlerini kolayca ele alır, baba da oğluna baş eğdirir.

ÇAR

Öyle ama, kimi zaman atın da binicisini sırtından attığı, oğlun da her zaman babasının her dileğine boyun eğmediği olur. Ancak uyanık bir

sertlikle halkın dizginlerini elde tutabiliriz. Nice kasırgaları yatıştıran hakîm, mutlak hükümdar İvan da, onun katıyürekli torunu da böyle düşünürdü. Halk merhametten anlamaz. Kendisine iyilik edersin, sağol demez. Onu soyarsın, öldürürsün, seni kötülemez, suçlamaz. (*Bir boyar girer*). Ne var?

BOYAR

Yabancı misafirler geldi.

ÇAR

Şimdi gelir, kendilerini kabul ederim. Basmanov, sen burada kal, beni bekle. Seninle daha konuşacaklarım var. (*Çıkar*).

BASMANOV

Ne yüksek saltanat adamı. Tanrının yardımıyle şu melûn Otrepiev'i ortadan kaldırırsa, Rusya'ya büyük, çok büyük iyilikleri dokunacak. Kafasında önemli bir fikir doğmuş. Bunu sıcağı sıcağına gerçekleştirmek için çalışmalı. Boyarların asıllık boynuzlarını kırdığı zaman, önümde nekadar geniş, nekadar parlak bir ufuk açılacak. Savaşta ıçşı bulunmaz bir adamım.

O zaman çarın tahtı yanında da birinci adamı olacağım, belki de bir gün... Bu gürültü ne?

(Ortalık karışır, boyarlar, saray hizmetçileri öteye beriye koşuşurlar, aralarında fısıltı ile konuşurlar).

BİRİSİ

Hekim çağırın.

DİĞERİ

Çabuk patrike koşun.

ÜÇÜNCÜSÜ

Çareviçi istiyor, çareviçi.

DÖRDÜNCÜSÜ

Bir günah çıkartıcı papaz çağırın.

BASMANOV

Neler oluyor acaba?

BEŞİNCİSİ, ALTINCISI

Çar bayıldı, çar ölüyor.

BASMANOV

Tanrım..

BEŞİNCİSİ

Tahtında otururken birdenbire düştü. Ağzından, kulaklarından kan fışkırdı. (*Çarı bir koltuk üzerine oturturlar, ortaya çıkarırlar, arkasından çar ailesi ile boyarlar girerler*).

ÇAR

Hepiniz çekilin, çareviçle beni yalnız bırakın. (*Hepsi çıkarlar*). Ölüyorum, gel kucaklaşalım oğlum, Tanrıya ısmarladık. Sen artık çar olarak hüküm sürmeye başlayacaksın. Tanrım, Tanrım biraz sonra huzuruna çıkacağını. Tövbe ederek vicdanımı temizlemeye vakit kalmadı. Oğlum, şu anımda da sen bence ruhumun kurtuluşundan daha aziz bir varlıksın. Ben, sıra adamı olarak doğdum, yine bilinmiyen bir sıra adamı olarak ölmek alnıma yazılmıştı, ama ben en yüksek iktidar mevkiine ulaştım. Bu nasıl oldu.. sorma. Sen şimdi suçsuz, hakça çar ol, bana bu yetişir. Bütün olup bitenlerin hesabını Tanrıya ben vereceğim. Sevgili oğlum, gurura, yalana kapılma. Kendi değerinde gözünü kapalı hüküm yürütme. Fırtınalı zamanlarda saltanatı ele alıyorsun. Şu yaman Düzmece tehlikeli adamdır. Çünkü korkunç bir adı elinde alet olarak kullanıyor. Ben, yıllardan beri idare ba-

şında bulunduğum için kargaşalıkları yatıştıradildim, isyanları bastırabildim. Herkes karşında korkudan tirtir titredi. Hainlik, cesaret bulup da sesini yükseltemezdi. Sen ise genç, görğüsüz bir hükümdarsın. Bu kasırganın önünü nasıl alırsın, isyanı nasıl bastırır, hainliği nasıl ortaya çıkarırsın? Tanrı büyüktür. O, gençlerin uslu, akıllı olmalarına yardım eder, zayıflara kuvvet verir. Dinle, ilk önce soğukkanlı, güvenilir, halkça sevilir, olgun yaşta bir müşavir seç. Şuna dikkat et ki, bu adam boyarlar arasında soyca, ünçe tanınmış biri olsun. Meselâ Şuyski.. Şu sırada orduya usta bir komutan ister; Basınanov'u gönder. Bu işte sert, kesin davran. Boyarların sızlanmalarına aldırmış etme. Sen benimle birlikte küçük yaşımdan beri Duma toplantılarında bulundun. Devlet idaresinin nasıl yürüdüğünü bilirsin. İşlerin bugünkü gidişini sakın değıştirme. Görenek saltanatın ruhudur. Son günlerde sürgün cezalarına idamlara yeniden baş vurmak zorunda kalmıştım. Sen onları istersen kaldır. O zaman halk, nasıl Korkunç İvan'dan sonra tahta geçen dayını sevgi ile, saygı ile karşıladı ise, seni de öyle karşılayacaktır. Zamanla, yavaş yavaş yine saltanatın dizginlerini ele alabilirsin. Şimdi bi-

raz gevşek tut, ama, sakın büsbütün elden bırakayım deme. Yabancılarla iyi geçin, onların hizmetlerini güvenle kabul et. Kilise kanunlarını titizlikle koru, gözet. Ağzını sıkı tut, çar sözü boşu boşuna havaya karışıp gitmemeli. Nasıl kutsal bir çan, yalnız büyük bir felâketi, yahut büyük bir bayramı bildirmek için çalarsa, çarın sesi de bu gibi zamanlarda yükselmeli. Sevgili oğlum, kadın yüzünün kanını coşturduğu bir yaştasın. Kutsal temizliğini, mâsumluğunu, gururlu utangaçlığını kaybetme. Gençliğinde duygularını iğrenç zevklere kaptırmıya alışmış olanlar, yaşlandıkları zaman kederli, kan dökücü olurlar. Zekâları vaktinden önce sönmeye yüz tutar. Ailen içinde her zaman, baş olmayı bil. Annene saygı göster. Ama kendin hüküm sür. Sen hem bir erkeksin, hem bir çarsın. Kızkardeşini sev, onun biricik koruyucusu sen kalıyorsun.

FEODOR

(Diz çöker)

Hayır, hayır, sen yaşa da daha uzun yıllar çarlık et. Yoksa, sen olmazsan halkın da, bizim de mahvolduğumuz gündür.

ÇAR

Her şey bitti artık, gözlerim kararıyor. Mezarın serinliğini duyuyorum. (*Patrik, papazlar, arkadan bütün boyarlar içeri girerler. Çariçeyi kollarından tutarak getirirler, çar kızı ağlar*). Onlar kim? Ha, papaz kıyafetleri görüyorum; kutsal saç kestirme töreni başlayacak. Vakit geldi demek. Çar, papaz olacak, karanlık mezar da ona hücre. Büyük patrik, biraz bekle, ben hâlâ çarım. Dinleyin boyarlar, işte çarlığı (*Feodor'u göstererek*) buna bırakıyorum. Feodor'a bağlı kalacağınıza istavroz üzerine andiçin. Basmanov, dostlarım, mezara giderken size yalvarıyorum. Ona, canla başla, doğrulukla hizmet edin, o, henüz çok gençtir, mâsumdur. Andiçiyor musunuz?

BOYARLAR

İçiyoruz .

ÇAR

Memnunum. Hırslarımı, günahlarımı, bileerek bilmiyerek ettiğim kötülükleri bağışlayın. Kutsal baba, yaklaş artık, ben hazırım.

(*Saç kesme töreni başlar, kadınları baygın halde dışarı çıkarılırlar*).

KARARGÂH***BASMANOV, PUŞKİN******BASMANOV (Puşkini içeri alır.)***

Şuraya gir de serbestçe anlat. Demek seni, hana o gönderdi?

PUŞKİN

Evet, sana dostluk gösteriyor. Moskova çarlığının en yüksek mevkiini teklif ediyor.

BASMANOV

İyi ama, Feodor da beni bu kadar yükseklere çıkardı. Ordunun başkomutanıyım. Benim için pâye usulünü çiğnedi, boyarların kızıp köpürmelerine bile kulak asmadı. Ben ona sadakat yemini ettim.

PUŞKİN

Sen tahtın hak mirasçısına yemin ettin, ama öteki, asıl hak sahibi hayatta olunca?

BASMANOV

Dinle Puşkin, bu kadarı fazla. Boşuna lâf etme. Ben onun kim olduğunu bilirim.

PUŞKİN

İyi ama, Rusya da, Litvanya da onu çoktan Dimitri olarak tanıdı. Ben ille bunun üzerinde direnecek değilim. O, belki gerçek Dimitri'dir, belki de düzmecedir. Belli olan bir şey varsa ergeç Boris'in oğlu Moskova'yı ona bırakacaktır.

BASMANOV

Şimdilik, genç çar tahtta kaldıkça, ben ondan yanayım. Çok şükür, elimizde yetecek kadar asker var. Ben onlara zafer ruhunu aşılayacağım. Ya siz bana karşı kimleri göndereceksiniz? Kazak Karelay'ı mı, Mnişka'yı mı? Sizininkilerin sayısı ne kadar tutar dersiniz? Olsa olsa sekiz bin.

PUŞKİN

Yanılıyorsun, o kadara da varmaz. Açık söyleyeyim mi, bizim ordu derme çatma bir ordu. Kazaklar yalnız çalıp çırpmayı, Lehliler böbürlenmeyi, içmeyi bilirler. Ruslara gelince, onların sözünü etmesek daha iyi olur. Karşında ikiyüzlülük edecek değilim. Asıl kuvvetimin nerden geldiğini biliyor musun, Basmanov?

Kuvvetimiz, ne ordudan, ne de Leh yardımından gelir, yalnız halktan, halk eskârından gelir. Dimitri'nin başarılarını, barış yoliyle ele geçirdiği yerleri hatırlarsın. Her yerde, tek bir kurşun bile atmadan şehirler kendiliklerinden teslim oldular. Aşağı tabaka ise karşı gelmek isteyen komutanların ellerini, kollarını bağlayıp teslim ettiler. Gözlerinle gördün, askerleriniz, ne Boris'in sağlığında, ne de şimdi, hiçbir zaman düzmece ile candan dövüşmemiştir. Doğru değil mi? Yok, yok Basmanov, savaş yavgınının körükleyip, yeniden dövüşmek için artık geç kaldın. Kuvvetli iradene, zekâna rağmen daha uzun zaman dayanamazsın. Dimitri'nin çarlığını tanıyarak, ona ebedî olarak hizmet etmek yolunda, ilk akıllıca örneği sen versen daha iyi olmaz mı? Ne dersin?

BASMANOV

Bunu yarın öğrenirsiniz.

PUŞKİN

Karar ver.

BASMANOV

Güle güle.

PUŞKİN

İyice düşün taşın Basmanov. (*Çıkar*).

BASMANOV

Yerden göğe kadar hakkı var. Her yerde hainlik baş kaldırıyor. Ne yapmalı? İsyançıların beni kısıkvrak bağlayıp Otrepiev'e teslim etmelerini mi bekliyorum? Yoksa bu fırtınalı akışı önlemek için kendim mi?.. Ama bu andımı bozmak olur; soydan soya geçecek bir onursuzluğu hak etmek olur; genç tacidarın güvenine hainlikle, iğrenç bir şekilde karşılık vermek olur. Gözden düşen bir sürgünün isyana kalkışmasına, suikast hazırlamasına akıl erer, ama benim, çarın sevgili adamı olan benim. Ölüm.... İktidar... Halkın sefilliği.. (*düşünür*). Hey, kim var orada? (*Işık çalar*). Atımı getirin, toplanma borusu çalınsın.

MOSKOVA'DA, MAHKEME ÖNÜNDE İDAM MEYDANI

(*Puşkin gelir, etrafını halk kuşatmıştır*)

HALK

Çareviç bize bir boyar göndermiş, dinliye-
lin bakalım, neler söyleyecek? Buraya gelin,
buraya.

PUŞKİN

(*Kürsüye çıkar*).

Moskovahılar, çareviç sizi selâmlamamı emretti. (*Selâmlar*). Göklerin iradesiyle çareviçin, katili elinden kurtulduğunu biliyorsunuz. O, katilini cezalandırmaya gelirken, Boris Tanrının hükmü ile yere serildi. Rusya, Dimitri'ye boyun eğdi. Basmanov da içten pişmanlık duyarak ordularını ona yemin ettirdi. Dimitri size sevgi ile, barışla geliyor. Godunov ailesine yaranmak için, Monomah'ın torunu olan hak çara karşı el kaldırır mısınız?

HALK

Hayır... Asla...

PUŞKİN

Moskovahılar, bu dışardan gelme, katıyürekli adamın idaresi altında neler çektiğinizi bütün dünya bilir. Sürgün, idam, namussuzluk, ağır vergi, sıkıntı, açlık, bunların hepsini hepsini gördünüz. Dimitri işe, sizlere, boyarlara, ileri gelenlere, askerlere, yabancılara, tüccarlara, bütün namuslu halka iyilik etmek, merhametli davranmak istiyor. Delice inada kapı-

larak bunca iyilikleri tepecek misiniz? Unutmayınız ki, Dimitri, babalarının ruhunu, o korkunç ruhu taşıyarak geliyor. Tanrıdan korkun, Çarı öfkelenlendirmeyin, istavroz üzerine hak çara yemin edin. Vakit kaybetmeden, babamızın, hükümdarımızın önünde eğilmek üzere metropoliti, boyarları, diyakları, seçme adamları, Dimitri'nin karargâhına gönderin. (*Kürsüden iner, halkın uğultusu işitilir*).

HALK

Neye boşuna konuşmalı? Boyarın hakkı var. Yaşasın Dimitri, yaşasın babamız!

BİR MUJİK

(*Kürsüye gelir*)

Ey halk, ey halk, hemen Kremlin'e, çar sarayına gidelim. Boris'in piçini kısı kıvrak bağlayalım.

HALK

(*Hep birden koşarak yürürler*)

Bağlıyalım, bağalım, yaşasın Dimitri!. Yere batsın Boris Godunov'un soyu!

KREMLİN, BORİS'İN EVİ*Kapıda nöbetçi**(Pencerenin önünde Feodor görünüyor)***DİLENCİ**

İsa adına sadaka verin.

NÖBETÇİ

Defol oradan, mahpuslarla konuşmak yasaktır.

FEODOR

Git, git ihtiyar, ben senden daha yoksulum.
Sen hiç olmazsa hür bir adamsın.

*(Kseniya başı örtülü pencereye yaklaşır).***HALKTAN BİRİ**

Erkek kardeşle kızkardeş, zavallı çocuklar,
tıpkı kafese kapatılan kuşları andırıyorlar.

DİĞERİ

Sen de buldun acıyacak insanları.

BİRİNCİSİ

Babaları katıyürekli idi ama, çocuklar suç-
suz.

DİÇERİ

Aldırma, armut ağacından uzaydı düşmez

KSENİYA

Kardeşçiyim, kardeşçiyim, anlaşılan boyar-
lar buraya geliyor.

FEODOR

Dur bakalım, işte Galitsin'le Mosalski. Öbür-
lerini tanıyamıyorum.

KSENİYA

Ah kardeşçiyim, yüreğimde bir sıkıntı var.
(*Galitsin, Mosalski, Molçanov, Şerefe-
dinov, arkalarında üç tirendaz*).

HALK

Yol verin, yol verin, boyarlar geliyor. (*Eve
girerler*).

BİRİNCİ ADAM

Neye geldiler dersin?

İKİNCİ ADAM

Belki de Feodor Godunov'a Dimitri'ye yemin ettirmeye gelmişlerdir.

ÜÇÜNCÜ ADAM

Öyle mi?.. bak, işitiyor musun? Evde bir gürültü var, ortalık altüst oluyor, dövüşüyorlar.

BİRİNCİ ADAM

İşittin mi? Bir çığlık, bir kadın sesi. Girelim. Ama kapılar kapalı. Çığlık kesildi, gürültü hâlâ devam ediyor.

(Kapılar açılır. Mosalski eşikte görünür.)

MOSALSKI

Ey halk, Marina Godunova ile oğlu Feodor kendilerini zehirlediler. Ölülerini gözlerimizle gördük. *(Halk dehşetle susar)*. Neye susuyorsunuz? Haydi bağırın, yaşasın çar Dimitri İvanoviç.

(Halk susmakta devam eder)

ASIL METİNDE BULUNMIYAN SAHNELER

GRİGORİ, KIŞKIRTICI KEŞİŞ

GRİGORİ

Zavallı hayatımız iç sıkıntısı ile, kederle dolu. Günler birbiri ardı sıra gelip geçiyor. Görülen, işitilen hep aynı: Burada yalnız keşiş cübbeleri görülür, yalnız çan sesleri işitilir. Gündüzleri esniye esniye, bir aşağı bir yukarı dolaşırsın. Yapacak bir şey kalmayınca da uymak için yatarsın. Keşiş'in uzun geceleri tanyeri ağarınca kadar göz kırpmadan geçer. Uykuya dalındığı zaman da ruh, kâbuslarla bulunabilir. İnsan, çanlar çalınmaya başlayınca yahut bir sopa sesiyle uyandırılınca âdetâ sevinç duyar. Hayır bu hayata daha fazla katlanamayacağım. Takatim kalmadı artık. Duvardan atlar, kaçır giderim. Ne olacak, dünya büyük: yeryüzünün dört bucağı bana yol olur. Arkada bir şey kalmaz, adım sanım çabucak unutulur gider.

[¹] "Gere. Pudov Manastırında bir hücre" sahnesinden sonra.

KIŞKIRTICI KEŞİŞ

Hakkın var; sizin gibi gözü pek ateşli genç keşişler gerçekten acınacak bir hayat sürüyor.

GRİGORİ

Ah bir tatar hanı memleketi istilâ etse, Litvanya bize savaş açsa, hemen kılıca sarılır, onlara karşı harbe giderdim. Yahut bir gün çareviçimiz dirilip mezarından çıksa, bize: “Çocuklarım, sadık kullarım neredesiniz? Boris’i, benim katilimi kovun, düşmanımı yakalayın, bana getirin.,, diye bağırırsa.

KIŞKIRTICI KEŞİŞ

Yeter. Boş lâflar etme. Ölüler dirilmez. Çareviçin alınyazısı başka imiş. Ama dinle, sen harekete geçmek istiyor musun, söyle, istiyor musun?

GRİGORİ

Nasıl nasıl?

KIŞKIRTICI KEŞİŞ

Eğer ben senin gibi genç olsaydım, saçlarım bembeyaz olmasaydı. Anlıyor musun?

GRİGORİ

Hayır, hiçbir şey anlamıyorum.

KIŞKIRTICI KEŞİŞ

Dinle: bizim halkımız her şeye aptalca, kolayca inanır. Yeni, acayip şeyler onun hoşuna gider. Boyarlar Godunov'un kendilerinden üstün olmadığını biliyorlar. Halk da eski Vareg soyundan olanları seviyor. Sen çareviçle bir yaş-tasın. Eğer kurnazca metince davranmayı bilir-sen... Anlıyor musun? (*Sükût*).

GRİGORİ

Anlıyorum.

KIŞKIRTICI KEŞİŞ

Öyle ise düşüncen nedir?

GRİGORİ

Kararımı verdim. Ben Dimitri'yim. Ben çareviçim.

KIŞKIRTICI KEŞİŞ

Ver elini, sen çar olacaksın.

VI. SAHNEDEN SONRA [1]

Nerede o? Nerede o ihtiyar Leonid? Burada yapayalnızım. Her şey de sessizlik içinde. Yüzümden soğuk bir nefes esiyor. Başımdan soğuk bir şey geçiyor... Bu ne? Bunun mânası ne? Benim üzerime, yahut Moskova üzerine bir felâket mi çökecek?

Ey sinsi Boris, sen de belânı bulacaksın. Çareviç'in kanlı gövdesi benimle beraber aydınlık evine girecek. Sen de belânı bulacaksın. Günahkâr başını ne nedamet getirerek, ne de Monomah'ın taciyle kurtarabilirsin.

SAMBOR'DA VOYVODA MNİŞEK'İN
ŞATOSU, [2] MARİNA'NIN ODASI

MARİNA, RUZİYA (Marina'yı giydirir)

HİZMETÇİLER

MARİNA

(Aynanın karşısında)

Her şey hazır mı? Daha çabuk olamaz mısınız?

[1] İlk basımda VI. sahne (Manastır avlusu sahnesiydi).

[2] "Krakov. Vişneveski'nin evi" sahnesinden sonra.

RUZİYA

Müsaade ediniz. Hele ilk önce şu güç seçme işini bitiriniz. Mücevherlerinizden hangisini takacaksınız? İnci gerdanlığınızı mı, yok zümrüt tacınızı mı?

MARİNA

Elmas tacımı.

RUZİYA

Güzel. Hatıranızda mı, elmas tacınızı ilk saraya gittiğiniz zaman takmıştınız. Baloda güneş gibi parıldadığınızı söylerler. Erkekler size hayranlıkla bakıyor, kadınlar fısıldaşıyorlardı. Galiba o gece, sonradan kendini öldüren genç Hotkeviç sizi ilk olarak görmüştü. Sizi her gören mutlaka âşık oluyor. Herkes bu fikirde.

MARİNA

Daha çabuk olamaz mısınız?

RUZİYA

Şimdi bitiyor. Biliyor musunuz, babanız size güveniyor. Çareviç sizi görmüş bir türlü heyecanını gizliyemiyor. Bir defa aşk okiyle yalandı. Onu yerinde bir vuruşla elde edebilir-

siniz. Size gerçekten tutuldu. Krakov'dan yola çıkalı bir ay oluyor. Savaşı da, Moskova tahtını da unuttu. Burada eğlence, cümbüş içinde konukluyor. Ruslar, Polonyalıları ise onun bu haline adanmakıllı içerliyorlar. Ah, Tanrım, o günü görebilecek miyim? Dimitri Moskova çaricesini payitahına çağırıldığı zaman beni bırakmazsınız değil mi?

MARİNA

Sen benim gerçekten çariçe olacağıma ihtimal veriyor musun?

RUZİYA

Siz olmayıp da başka kim olur. Benim hanımımınla güzellikte kim yarış edebilir? Bu yolda Mnişek'in soyu eşsizdir, başkalarına asla yerini kaptırmaz. Siz zekâ bakımından da her türlü övgüye lâyıksınız. Bir bakışınızı üzerine çeken, gönlünüzdeki sevgiyi elde eden kendini bahtiyar sayar. Yalnız çareviçiniz değil, doğrudan doğruya kiralımız için, Fransa veliahtı için bile bu, değişmiyen bir hakikattir. Hem canım bu çareviçin kim olduğunu, nereden geldiğini bir Tanrı biliyor.

MARİNA

O, özbeöz çar oğludur. Bütün dünya da onu tanıyor.

RUZİYA

İyi ama daha geçen kış Mnişek'in yanında hizmetçi imiş.

MARİNA

O zaman gizleniyordu.

RUZİYA

Ne işe, bunun üzerinde sözü uzatacak değilim. Yalnız halk arasında neler konuşulduğunu biliyor musunuz? O, Moskova'dan kaçmış bir papaz çömezi imiş, muhitinde de düzenbaz olarak tanınmış bir adammış.

MARİNA

Bunlar budalaca sözler.

RUZİYA

Benim de bu sözlere inandığım yok ya, ama birçokları arasından siz onu seçerseniz, talihine bin kere şükretmelidir.

*HİZMETÇİ KADIN**(Koşarak girer)*

Bütün misafirler geldi.

MARİNA

Görüyor musun yaptığın işleri? Sana kalsa sabaha kadar gevezelik edip duracaksın. Hâlâ beni giydirmedin.

RUZİYA

Şimdilik her şey hazır olur. *(Hizmetçiler öteye beriye koşuşurlar).*

MARİNA

Bütün hakikati öğrenmeliyim.

*ÇAR SARAYI [¹]**KSENİA**(Resmi elinde tutar)*

Neye dudakların
Bir söz söylemedi
Neye güzel gözlerin

{¹} Bu sahnenin sonradan çıkarılmış olan baş tarafı.

Bakmadı?
Yoksa dudakların
Kapandı mı?
Yoksa güzel gözlerin
Söndü mü?

Kardeşçiğim, söylesene kardeşçiğim. Veliaht
bu resmine benzer mi idi?

FEODOR

Tabii. Söylüyorum ya sana, benzerdi.

14500

F. 60 kuruş